

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Vzdělávání dívek v Afghánistánu

Historický vývoj a současný stav

Michaela NOVOTNÁ

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Šafaříková Simona, Ph.D.

Olomouc 2024

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vzdělávání dívek v Afghánistánu: Historický vývoj a současný stav“ vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Simony Šafaříkové, Ph.D., a veškeré zdroje, z kterých jsem čerpala, jsou uvedeny v použité literatuře.

V Olomouci dne.....

podpis.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Simoně Šafaříkové PhD. za trpělivost a odborné vedení, a dále za všechny cenné rady, které jsem během psaní dostala. Dále bych ráda poděkovala své rodině, která mi byla velikou psychickou podporou.

Abstrakt

V průběhu své historie čelil Afghánistán mnoha výzvám, které ovlivnily vzdělávání dívek a jejich rovnoprávnost v oblasti vzdělání. Tato bakalářská práce se zaměřuje na historický vývoj vzdělávání dívek v Afghánistánu a na klíčové momenty, které tento vývoj ovlivnily. Dále zkoumá překážky, kterým afghánské dívky v oblasti vzdělávání čelí. Konkrétně jsou popsány bariéry mimo školní systém uvnitř školního systému. Práce se na závěr zabývá vybranými mezinárodními iniciativami, které se pomocí svých programů snaží o podporu dívčího vzdělávání.

Klíčová slova: Afghánistán, dívky, historický vývoj, bariéry, mezinárodní iniciativy

Abstract

Throughout its history, Afghanistan has faced numerous challenges that have affected girl's education and their equality in the field of education. This bachelor thesis focuses on the historical development of girl's education in Afghanistan and key moments that have influenced this development. It further examines the obstacles that Afghan girls face in education, both within and outside the school system. Finally, the thesis addresses selected international initiatives that aim to support girl's education through their programs.

Keywords: Afghanistan, girls, historical development, barriers, international initiative

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Michaela NOVOTNÁ**
Osobní číslo: **R21556**
Studijní program: **B0588A330001 Mezinárodní rozvojová a environmentální studia**
Téma práce: **Vzdělávání dívek v Afghánistánu: Historický vývoj a současný stav**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Zásady pro vypracování

V průběhu své historie čelil Afghánistán mnoha výzvám, které ovlivnily vzdělávání dívek a jejich rovnoprávnost v oblasti vzdělání. Tato bakalářská práce se zaměřuje na historický vývoj vzdělávání dívek v Afghánistánu a faktorů, které tento vývoj ovlivnily. Dále zkoumá kulturní a společenské překážky a výzvy, kterým afghánské dívky v současnosti v oblasti vzdělávání čelí. Práce se také zabývá mezinárodními snahami o podporu vzdělávání dívek v této zemi, prostřednictvím různých programů a iniciativ.

Rozsah pracovní zprávy: **10 – 15 tisíc slov**
Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

omen in International Security (WIIS) Global. (2021). Afghan women's education under the Taliban. Převzato z: <https://wiisglobal.org/afghan-womens-education-under-the-taliban/>

Seddiqi M. H., Zabihullah S. (2021) Women's education in Afghanistan: Opportunities and challenges. International Journal for innovative Research in Multidisciplinary Field 3(11). Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/365614968_WOMEN%27S_EDUCATION_IN_AFGHANISTAN_OPPORTUNITIES_AND_CHALLENGES

Bamik H., Akseer S. (2019). Afghanistan's cultural norms and girl's education: access and challenges. International journal for innovative research in multidisciplinary field, 4(11). Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Hamidullah-Bamik/publication/329377137_Afghanistan%27s_Cultural_Norms_and_Girls%27_Education_Access_and_Challenges/links/5c059d2b92851c6ca1fc261f/Afghanistans-Cultural-Norms-and-Girls-Education-Access-and-Challenges.pdf

UNESCO (2021). Let girls and women in Afghanistan learn. Převzato z: <https://www.unesco.org/en/articles/let-girls-and-women-afghanistan-learn>

Hashimi, S. (2021). Education Right of Women in Afghanistan after 2001. Technology and Science Journal, 16, 137-154. Převzato z: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/techsj16&collection=journals§ion=4&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&di>

United Nations news (2023). Study finds significant progress towards gender equality, but uneven gains and new challenges. UN News. Převzato z: <https://news.un.org/en/story/2023/01/1132637>

Yadullahi P., Niazi A. (2021) Improvements and setbacks in women's access to education. A case study of Afghanistan. Muslim educational review, 1(1), 19-36. Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/362686920_Improvements_and_Setbacks_in_Women%27s_Access_to_Education_A_Case_Study_of_Afghanistan

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Simona Šafaříková, Ph.D.**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: **11. dubna 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **11. dubna 2024**

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 15. května 2023

Obsah

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ	7
PODĚKOVÁNÍ	8
ABSTRAKT	9
OBSAH	12
PŘEHLED ZKRATEK:.....	13
ÚVOD.....	7
CÍLE A METODY	9
1 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ DÍVEK	10
1.1 POČÁTKY DÍVČÍHO VZDĚLÁNÍ	10
1.2 ZROD MODERNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	12
1.3 OBDOBÍ REFOREM.....	13
1.4 TALIBÁN 1.0.....	14
1.5 OBDOBÍ REPUBLIKY	15
1.6 TALIBÁN 2.0.....	19
2 BARIÉRY VE VZDĚLÁVÁNÍ.....	23
2.1 BARIÉRY MIMO ŠKOLNÍ SYSTÉM	23
2.1.1 <i>Kulturní přesvědčení</i>	23
2.1.2 <i>Chudoba</i>	24
2.1.3 <i>Dětská práce</i>	24
2.1.4 <i>Dětské sňatky</i>	26
2.1.5 <i>Konflikty</i>	26
2.1.6 <i>Politika Talibánu</i>	27
2.2 BARIÉRY UVNITŘ ŠKOLNÍHO SYSTÉMU	28
2.2.1 <i>Nedostatek škol</i>	28
2.2.2 <i>Vysoké finanční náklady</i>	29
2.2.3 <i>Nedostatečná infrastruktura škol</i>	29
2.2.4 <i>Nedostatek kvalifikovaných učitelek</i>	30
2.2.5 <i>Korupce</i>	32
3 MEZINÁRODNÍ INICIATIVY PODPORUJÍCÍ DÍVČÍ VZDĚLÁVÁNÍ	33
3.1 UNESCO	34
3.2 UNICEF	36
3.3 SAVE THE CHILDREN	38
ZÁVĚR	40
REFERENCE.....	43
OBRÁZKY:.....	56

Přehled zkratk:

AMDG	<i>Afghanistan Millennium Development Goals</i> (Rozvojové cíle tisíciletí pro Afghánistán)
ANDS	<i>Afghanistan National Development Strategy</i> (Afghánská národní strategie rozvoje)
CBE	<i>Community Based Education</i> (Komunitně založené vzdělávání)
DOAW	<i>Democratic Women's Organisation of Afghanistan</i> (Demokratická ženská organizace Afghánistánu)
EFA	<i>Education For All</i> (Vzdělávání pro všechny)
EL	<i>Education Law</i> (Zákon o vzdělávání)
NESP	<i>National Education Strategic Plan for Afghanistan</i> (Národní vzdělávací strategický plán pro Afghánistán)
GATE	<i>Girls' Access to Teacher Education</i> (Přístup dívek ke učitelskému vzdělání)
ILO	<i>International Labour Organization</i> (Mezinárodní organizace práce)
PDPA	<i>People's Democratic Party of Afghanistan</i> (Lidová demokratická strana Afghánistánu)
UNAMA	United Nations Assistance Mission in Afghanistan (Asistenční mise OSN v Afghánistánu)
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu)
UNICEF	<i>The United Nations Children's Emergency Fund</i> (Dětský fond Organizace spojených národů)
USA	<i>United States of America</i> (Spojené státy Americké)

Úvod

Vzdělávání dívek a žen je v Afghánistánu velmi komplikovanou záležitostí, která si již v historii prošla mnoha vzestupy a pády. Právě díky tomu můžeme vývoj dívčího vzdělávání rozdělit do několika období. Touto skutečností jsem se zabývala v první kapitole této práce, kterou jsem rozdělila do šesti částí podle toho, jak se v průběhu času měnil pohled na vzdělávání dívek a žen. Toto období jsem si vymezila rokem 1919, kdy byla zavedena povinná školní docházka pro všechny dívky, a začátkem roku 2024. V současnosti vládne Afghánistánu radikální hnutí Talibán, které brání vzdělávání dívkám starších 12 let. Afghánistán je proto jedinou zemí na světě, kde je dívkám zakazováno vzdělávat se (Fetrat, 2023).

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na bariéry, které brání dívkám ve vzdělávání. Ty jsem rozdělila na dva okruhy, a to konkrétně na bariéry mimo školního systému a uvnitř školního systému. Díky těmto překážkám se gramotnost u dospělých žen, které tvoří přibližně 50 % afghánské populace, pohybovala v roce 2021 okolo 23 % (The World Bank, 2023a; The World Bank, 2022). V porovnání s průměrnou mírou gramotnosti žen v nízké příjmových zemích je míra gramotnosti afghánských žen o 30 % nižší (Richter, 2023).

Třetí a poslední kapitola se zabývá mezinárodními iniciativami podporujícími vzdělávání afghánských dívek a žen, pomocí implementace programů zaměřujících se především na výstavbu komunitně založených škol, školení kvalifikovaných učitelů a poskytování školních pomůcek. Konkrétně jsem vybrala tři organizace, které zde působí nejvíce. Jedná se o UNICEF (Dětský fond Organizace spojených národů), UNESCO (Organizace OSN pro vzdělávání, vědu a kulturu) a o neziskovou organizaci Save the Children. U těchto organizací jsem se rozhodla nehodnotit dopad iniciativ, ale pouze popsat jejich činnosti, kterými podporují vzdělávání dívek v Afghánistánu. Takto jsem se rozhodla především proto, že toto téma je velmi komplexní a neustále se mění.

Na téma vzdělávání dívek v Afghánistánu jsem se rozhodla zaměřit především proto, že mě zaujala situace, ve které se v současnosti nacházejí. Navzdory tomu, že je vzdělání považováno za základní lidské právo, právě dívkám v Afghánistánu je v současnosti odepíráno. Tato skutečnost tak činí Afghánistán jedinou zemí na světě, ve které je dívkám právo na vzdělání odepíráno.

U tohoto tématu je důležité si uvědomit, že ženy mají potenciál podpořit ekonomiku nejen svých rodin, ale také přispět k ekonomickému rozvoji státu a tím snížit celkovou chudobu v Afghánistánu.

Cíle a metody

Mezi cíle této bakalářské práce patří popsat vývoj dívčího vzdělávání v Afghánistánu od roku 1919 po současnost. Současnost jsem si ohraničila začátkem roku 2024, a to z důvodu neustálého vývoje situace. Dále jsem se v práci zabývala popisem překážek, kterým afghánské dívky v oblasti vzdělávání čelí. Tyto překážky jsou rozděleny do dvou kategorií. Jsou jimi bariéry mimo školní systém a uvnitř školního systému. Nakonec jsem se zabývala popisem mezinárodních iniciativ, které zde v rámci dívčího vzdělávání působí.

Práce odpovídá na tyto výzkumné otázky:

1. Jaké byly klíčové momenty v historii pro vzdělávání dívek?
2. Jaké jsou hlavní překážky mimo školní systém, které brání dívkám ve vzdělávání?
3. Jaké jsou hlavní překážky uvnitř školního systému, které dívkám brání ve vzdělávání?
4. Jaké jsou aktuální mezinárodní iniciativy, které podporují dívčí vzdělávání?

Informace pro mou bakalářskou práci jsem sbírala pomocí rešerše odborné literatury. Mezi hlavní zdroje patří odborné články, studie a publikace. Dále také statistiky a databáze mezinárodních organizací, jako například Světová banka, UNICEF nebo UNESCO. V práci byly použity také oficiální dokumenty vydané Ministerstvem školství Afghánistánu.

Informace pro mou bakalářskou práci jsem získala prostřednictvím rešerše odborné literatury. Využity byly různé zdroje, včetně odborných publikací a studií. Ty jsem hledala především na databázích jako je ResearchGate, ScienceDirekt, Google Scholar, JSTOR a EBSCOhost. Články, ze kterých jsem vycházela byly pouze v anglickém jazyce. Klíčová slova, která jsem pro vyhledávání článků používala, byla nejčastěji: "Education", "Afghanistan", "Girls", "Taliban", „History of Education“, "UNESCO", "UNICEF", "NGOs". Dále jsem využila statistiky a databáze mezinárodních organizací, jako je například Světová banka, UNICEF nebo UNESCO. V práci jsem rovněž čerpala z oficiálních dokumentů vydaných Ministerstvem školství Afghánistánu.

1 Historie vzdělávání dívek

Vzdělávání v Afghánistánu má velmi dlouhou a komplexní historii, sahající až do antického období. Tato kapitola se však bude zaměřovat převážně na období po příchodu islámu. Před jeho příchodem v 7. století, nevládl Afghánistánu pouze jeden vládce, ale spíše více místních vládců, kteří měli kontrolu nad odlišnými částmi země. Každá část tak měla různý jazyk a kulturu. Před nástupem islámu dominovala v Afghánistánu tato náboženství: zoroastrismus, buddhismus a hinduismus. Každé náboženství mělo svůj vzdělávací systém, avšak po příchodu islámu byly tyto vzdělávací systémy nahrazeny vzděláním islámským (Khwajamir, 2016).

Již od svého vzniku v roce 1747 do roku 1875 chyběly v Afghánistánu formální vzdělávací instituce. Vůbec poprvé v historii Afghánistánu zavedl emír Shir Ali Khan během své vlády v období mezi lety 1868-1878 dvě formální školy s důrazem na moderní vzdělávání – jednu civilní a jednu vojenskou. Moderní vzdělání bylo oficiálně zavedeno za vlády Amira Habibullaha na přelomu 20. století, kdy byly poprvé otevřeny dvě střední školy: Lisa Habibia v roce 1903 a Maktab-e Harbiya v roce 1909. Ovšem v této době bylo formální vzdělávání dostupné pouze pro omezenou elitu a většina dívek z něj byla vyloučena (Naqawi, 2022). I přesto, že základy moderního vzdělání byly založeny již roku 1875, do roku 1919 nepřesáhl počet zřízených škol číslo 4 (Khwajamir, 2016).

V této kapitole se budu zaměřovat na historický vývoj dívčího vzdělávání. Začátek jsem si vymezila rokem 1919, kdy poprvé v historii došlo k zavedení povinné školní docházky pro všechny dívky i chlapce. Zabývám se tedy obdobím mezi lety 1919 a 2023. Toto období jsem si rozdělila na šest významných částí, podle toho, jak se měnil pohled právě na vzdělávání dívek.

1.1 Počátky dívčího vzdělání

Období po roce 1919 představovalo pro vývoj vzdělávání afghánských žen a dívek klíčový mezník. Král Amanullah Khan, vládoucí v letech 1919 až 1929, zavedl historicky poprvé povinné základní vzdělávání pro všechny chlapce a dívky. Během tohoto období bylo poprvé zřízeno Ministerstvo školství, došlo k nárustu středních a vysokých škol. Na vysoké školy byli kromě afghánských pedagogů přijímáni také němečtí a francouzští pedagogové a v Kábulu bylo poprvé zřízeno centrum pro vzdělávání dospělých žen (Naqawi, 2022; Khwajamir, 2016). V tomto

období docházelo také k zakládání škol mimo hlavní město Kábul a jejich počet tak vzrostl na číslo 322. (Khwajamir, 2016).

K otevření prvních škol pro dívky, které následovaly vzor anglického kurikula, došlo v roce 1921 (Middle East Council on Global Affairs, 2023). V roce 1928 byly dokonce vybrané neprovdané dívky poslány za studiem do Turecka (Alamyar, 2018). Král Amanullah Khan během své vlády aktivně podporoval vzdělávání dívek a díky jeho úsilí došlo k rozšíření vzdělání z Kábulu do dalších provincií Afghánistánu (Naqawi, 2022; Yazdani, 2020). Tento moderní přístup k vzdělávání dívek narazil na odpor ze strany učenců a tradičního venkovského obyvatelstva. Ti tvrdili, že vzdělávání dívek je v rozporu se šáriou, základním náboženským právem islámu (Coulson and Shamsy, 2024). Dle přesvědčení odpůrců měly být dívky vzdělávány pouze doma svými blízkými. V roce 1921 proto požádali krále o uzavření dívčích škol. Navzdory Amunallah Khanovým pokusům přesvědčit odpůrce o skutečnosti, že islám nezakazuje dívkám studium, což následně ukázal na příkladech jiných islámských zemí, jako byl například Egypt, Indie a Medina (v současnosti je městem v Saudské Arábii), byly jeho snahy neúspěšné (Khwajamir, 2016). Amanullah Khan byl nakonec donucen dívčí školy uzavřít. Později se však rozhodl pro jejich znovuotevření a opět poslal dívky studovat do Turecka. Toto období vyvrcholilo protireformním hnutím, v jehož čele stál Habibullah Kalakani, který nakonec v roce 1928 převzal moc nad zemí (Naqawi, 2022). Moci se Amanullah Khan oficiálně vzdal až v roce 1929 (Britannica, 2024).

Habibullah Kalakani vládl v Afghánistánu pouhých 9 měsíců, avšak během této krátké doby zastavil veškeré modernizační iniciativy, zejména ty spojené se vzděláváním žen. Jednalo se konkrétně o uzavření všech dívčích škol, včetně těch, které byly otevřeny zahraničními zeměmi, například Německem nebo Francií. Dále nařídil návrat dívek, které studovaly v Turecku (Naqawi, 2022; Khwajamir, 2016).

Po krátké vládě Habibulaha Kalaniho se moci ujal Nadir Shah, který vládl v letech 1929 až 1933. Během jeho vlády byla přijata druhá ústava. Nadir Shah se v té době snažil prosadit několik genderových reforem, nechal znovuotevřít dívčí školy a byly zakládány školy nové (Ahmed-Ghosh, 2003). Například v roce 1932 byla založena první lékařská fakulta v Kábulu, s tureckým profesorem doktorem Rifki Kamil jako jejím zakládajícím děkanem.

Díky panu doktorovi na fakultu přijeli další profesori, aby zde přednášeli. Tato fakulta byla průkopníkem ve vysokoškolském vzdělávání, přičemž byla spolu s dalšími pěti fakultami založena před první vysokou školou v Afghánistánu (Khwajamir, 2016). Při zavádění reformy jednal Nadir Shah velmi opatrně, aby se vyhnul případným náboženským a politickým konfliktům s mulláhy¹ a kmenovými náčelníky. Ti totiž zastávali konzervativní názory na dívčí vzdělávání a považovali ho za protináboženské a jako výzvu k mužské tradici. Navzdory opatrnému přístupu k právům žen byl Nadir Shah v roce 1933 zavražděn a moc převzal Zahir Shah (Ahmed-Ghosh, 2003).

1.2 Zrod moderního vzdělávání

V polovině 20. století se Afghánistán vydal na cestu modernizace, a to hlavně díky masivní zahraniční pomoci ze Sovětského svazu. V období panování krále Zahira Shaha v letech 1933 až 1973 a premiéra Mohammada Daouda byly implementovány progresivní politiky, které se zaměřovaly na dosažení genderové rovnosti (Naqawi, 2022). Tyto politiky byly velmi opatrné a vyhýbaly se výzvám tradičního postoje mulláhů a kmenových náčelníků. Také byly zaváděny v průběhu 40. a 50. let, a ne ihned po nástupu krále Zahira Shaha k moci. Proto byly tyto politiky společností přijaty (Nemat, 2011). Během 50. let vznikla potřeba zapojení žen do ekonomické aktivity s cílem přispět k dosažení rozvojových cílů země. Ženy se začaly v 40. a 50. letech 20. století zajímat zejména o role zdravotních sester, doktorek a učitelek (Ahmed-Ghosh, 2003). Během tohoto období byly zřizovány dívčí školy a mnoho studentek bylo posíláno za hranice studovat, například do Francie, Indie, Německa nebo USA. Celkově byly ženy podporovány v účasti na celostátním rozvoji. Roku 1946 byla založena Kábulská univerzita jako první v Afghánistánu, symbolizující rostoucí důraz na vysokoškolské vzdělání v zemi a vedoucí ke vzniku dalších fakult a univerzit (Khwajamir, 2016; Naqawi, 2022). V roce 1965 došlo ke vzniku první ženské skupiny s názvem DOAW (Demokratická organizace afghánských žen), která měla za cíl bojovat proti negramotnosti, nuceným sňatkům a proti tradici věna (Ahmed-Ghosh, 2003).

¹ Mulláh je označení pro muslimského učence, učitele, nebo náboženského vůdce.

1.3 Období reforem

Druhé období intenzivních reforem nastalo ke konci 70. let. V roce 1973 převzal vládu nad Afghánistánem prezident Daoud, bývalý premiér. Prezident Daoud byl velkým zastáncem modernizace a ženského vzdělávání. Za jeho vlády došlo k nárůstu ženského vzdělávání a vysokoškolských pedagogů. Došlo k založení prvního institutu pro ženy, a to v rámci Ministerstva školství. Jeho cílem bylo vypracovat strategie pro kampaně podporující gramotnost žen (Naqawi, 2022).

K moci se roku 1978 dostal komunistický režim v podobě kontroverzní strany PDPA (Lidové demokratické strany Afghánistánu), podporované Sovětským svazem, který v říjnu téhož roku vydal dekret s výslovným cílem zajistit ženám rovnoprávné postavení ve studijním i pracovním životě (Middle East Council on Global Affairs, 2023, Ahmed-Ghosh, 2003). Režim tak oznámil povinné vzdělávání, především pro ženy (Naqawi, 2022). Toto revoluční tempo společenských změn vzbudilo obavy mezi mullahy a kmenovými náčelníky. Povinné vzdělávání pro ženy totiž považovali za něco, co je proti tradici, proti náboženství a představuje výzvu mužské autoritě (Ahmed-Ghosh, 2003).

Nerespektování společenských a náboženských tradic vedlo k masivnímu odporu venkovské populace, zvýšil se počet incidentů střelby na ženy v západním oděvu a obecného obtěžování žen. Zajímavým faktem je, že během tohoto turbulentního období se otázky ohledně žen dostaly do popředí a provádění reforem bylo do určité míry stále prosazováno. Během této éry byl značný počet žen zaměstnán na univerzitách. Po sovětské okupaci v prosinci roku 1979 zažil Afghánistán 10 let trvající válku, ve které proti sobě bojoval Sovětský svaz proti Mudžahidům, kteří byli podporováni externími silami v podobě politického zájmu a financování ze strany Číny, Íránu, USA, Saúdské Arábie a Pákistánu (Khwajamir, 2016). Právě venkovské oblasti byly místem, kde se tito „bojovníci za svobodu“ setkávali. Mudžahidé shromáždili svou vlastní armádu a bojovali především za zrušení všech socialistických politik včetně těch, které zaručovaly ženám svobody prostřednictvím vzdělávání a zaměstnání (Ahmed-Ghosh, 2003). I přes probíhající válku ženy stále nastupovaly na vysoké školy a právě v 80. letech nastoupilo do vyššího vzdělávání více žen než kdy jindy. Začátkem 90. let tvořily ženy a dívky 40 % studující populace. Počet dívek na vysokých školách se zvýšil až na 10 000, což tvořilo přibližně 60 % všech vysokoškolských studentů (Middle East Council on Global Affairs, 2023). V této době bylo stále dovolené smíšené školství, kdy

v jedné třídě mohli studovat jak chlapci, tak i dívky. Učitelky tvořily přibližně 50 % všech pedagogů (Naqawi, 2022).

Sovětský svaz opustil Afghánistán v roce 1989 a o 3 roky později se moci ujali Mudžahidé a vyhlásili Afghánistán za islámský stát. Období vlády Mudžahidů bylo obdobím barbarství (Ahmed-Ghosh, 2003). Hned po jejich nástupu se ukázal diskriminační přístup k ženskému vzdělávání a práci. Školy, knihovna i Kábulská univerzita byly vypáleny. Ženy byly nuceny nosit burku pro zakrytí celého těla. V této době docházelo také ke znásilňování žen, vraždám, amputacím a jiným formám násilí. Ženy se proto velmi často uchýlovaly k sebevraždám, aby se vyhnuly nuceným sňatkům nebo již zmiňovanému znásilnění (Ahmed-Ghosh, 2003). I přes tuto situaci vzdělávání dívek ve školách pokračovalo. Dle Ministerstva školství v tomto období navštěvovalo necelých 629 tisíc žáků základní vzdělání, z čehož bylo přibližně 27 % dívek (okolo 169 tisíc) a přibližně 6,6 tisíc ženských učitelek. Co se týče sekundárního vzdělání, během vlády Mudžahidů studovalo přibližně 10,7 tisíc studentů, z toho přibližně 3 tisíce dívek (Middle East Council on Global Affairs, 2023).

1.4 Talibán 1.0

Talibán byl netradiční vojenskou silou složenou z pašunských mužů, kteří vyrostli v uprchlických táborech v Pešávaru, Pákistánu, v 80. letech, kam uprchli po sovětské invazi. Talibán se držel zvláště ortodoxního výkladu islámu, který z určité části vychází z Deobandské ideologie, větve sunnitského islámu, která byla v afghánských uprchlických táborech šířena pákistánskými duchovními (mullahy) (Rashid, 1999). Talibánský výklad islámu odmítá vzdělávání dívek a zaměstnávání žen, u kterých dále vyžaduje striktní zakrývání celého těla. Talibán neměl představu ani o moderním řízení země, demokratickém či participativním systému, lidských právech a ani o právech žen (Maghadam, 2002). Přesto získal v roce 1996 podporu ze strany USA, Íránu, Saúdské Arábie a Pákistánu, v boji proti Mudžahidům. V této době bylo cílem Talibánu a jeho spojenců konfrontovat neefektivní politiku a barbarské taktiky Mudžahidů. Talibán nakonec boj vyhrál a na konci roku 1996 převzal moc nad Afghánistánem.

Po jeho nástupu do čela země pocíťovali občané určitou úlevu, avšak tento pocit netrval dlouho. Zanedlouho vybral Talibán Amara Bil Maroof Wa Nahi An

al-Munkara z oddělení pro podporu ctnosti a prevenci neřesti, aby dohlížel na chování žen (Ahmed-Ghosh, 2003).

Během tohoto období provedl Talibán rozsáhlé změny v sociálním řádu, jehož součástí byl i zákaz vzdělávání dívek. Všechny dívčí školy byly uzavřeny s hrozbou trestu smrti pro každou ženu nebo dívku, která by se odvážila navštívit svou školu. Jedinou školou, kterou ponechali otevřenou, byla Kábulská univerzita, a to ze zdravotních důvodů žen, protože pouze ženy mohly poskytovat péči ženským pacientkám (Naqawi, 2022; Khwajamir, 2016). Pracovní pozice pro ženy byly v tomto období výrazně omezeny a bylo jim dovoleno pracovat pouze jako zdravotní sestry nebo doktorky. V tomto období došlo k rapidnímu nárůstu počtu madras a islámských škol, a to především kvůli transformaci státních škol na madrasy (Khwajamir, 2016).

Talibán také zavedl řadu pravidel, která bránila dívkám v jakémkoliv pokusu o vzdělávání. Ženy mohly opustit domov pouze za účelem nákupu potravin a pouze v doprovodu mužského příbuzného tzv. mahrama. V mnoha aspektech se tak politika Talibánu podobala postupům Mudžahidů, a to včetně přístupů k nuceným sňatkům a znásilňování (Ahmed-Ghosh, 2003).

Proti talibánské vládě vzniklo již roku 2001 odbojové hnutí, jehož členy byli především etnické skupiny, které nebyly pašunského původu. Jednalo se například o Tádžiky, Uzbeky, Hazary a Turkmeny. Toto hnutí se obvykle označovalo jako tzv. Severní aliance, avšak jeho oficiálním názvem bylo United Front for the Salvation of Afghanistan. Do roku 2001 měla Severní aliance omezený vojenský úspěch. Avšak její role se po teroristickém útoku na Světové obchodní centrum a Pentagon dne 9. září 2001 změnila. Talibán v této době pomáhal teroristické organizaci Al-Káida. Právě z tohoto důvodu našli Spojené státy v Severní alianci spojence. Za pomoci dalších zemí, jako například Indie, Íránu, Ruska, Tádžikistánu, Izraele a Pákistánu, dokázali společně svrhnout vládu Talibánu, která vládla Afghánistánu po dobu pěti let. (Farr, 2022a).

1.5 Období republiky

Po svržení Talibánu v roce 2001 prošel Afghánistán mezi lety 2001 a 2021 výraznými změnami. Konkrétně se jednalo o změnu vlády a vznik Islámské republiky Afghánistán. V tomto období došlo k intenzivnímu úsilí o zlepšení dívčího vzdělávání za významné pomoci ze strany mezinárodní komunity. Jednalo se o pomoc ve formě finančních prostředků a strategické podpory zaměřené na obnovu afghánského státu a jeho vzdělávacího systému. V tomto období došlo například k implementaci nového vzdělávacího plánu a učebnic, jež reflektovaly liberální normy a islámské hodnoty (Easar et al., 2023).

Krátce po změně režimu v roce 2001 byly vzdělávací instituce pro dívky znovu otevřeny. Téhož roku spustil UNICEF kampaň s názvem „Zpátky do školy“, která výrazně přispěla ke zlepšení a posílení vzdělávacího systému. Kampaň vedla k vytvoření nových škol, jejichž počet vzrostl v roce 2002 na necelé 3 miliony (UNICEF, 2002, Trani et al., 2012). Přesný počet škol v Afghánistánu na konci období Talibánské vlády není znám, avšak dle zprávy od UNESCO z roku 2020 bylo v této době v zemi pouze 25 % škol, které se řadily do kategorie použitelné a pouze 50 % škol mělo opravdovou budovu (UNESCO, 2020). Dále došlo díky kampani ke zvýšení počtu učitelů, který se zvýšil z 23 tisíc v roce 2001 na necelých 65 tisíc v roce 2002 (Munsch et al., 2005). Avšak dle Ministerstva školství bylo potřeba přes 93 tisíc učitelů, aby bylo více jak 3 milionům studentům poskytnuto kvalitní vzdělání (Ministry of Education, 2003). V návaznosti na tuto kampaň došlo v roce 2004 k významnému nárůstu počtu studentů ve školách. (Easar et al., 2023). Více než 3 miliony dětí, z nichž více než třetinu tvořily dívky, začaly chodit do školy poprvé. V roce 2002 bylo díky této kampani ve školách zapsáno nejvíce dětí za celou historii Afghánistánu (Acks et al., 2015).

Ve stejném roce byly schváleny první učební osnovy pro primární vzdělávání, zaměřující se především na okamžité potřeby škol. Osnovy se věnovaly sestavování nových učebnic a dále náboru a školení učitelů. Následně byl v roce 2006 přijat první Národní strategický plán vzdělávání (NESP I) s jasně definovanými cíli a milníky pro vzdělávání. Hlavním cílem bylo zvýšení počtu žáků základních škol na alespoň 60 % dívek do roku 2010, vytvořit jednotnou vizi vzdělávacích potřeb země a stanovit priority pro dosažení konkrétních cílů v období mezi rokem 2006 a 2010 (Utsumi, 2022; Ministry of Education, 2007). NESP I položil základy pro nové a modernizované osnovy. To zahrnovalo také sestavování a publikování nových učebnic pro veřejné školy, islámské a odborné vzdělání. Dále

se plán věnoval výstavbě škol a zřizování speciálních odvětví pro revizi osnovy v rámci Ministerstva školství (Easar et al., 2023).

Ministerstvo vzdělávání si v rámci vývoje osnov, produkce nových učebnic, školení učitelů a v zahájení islámského vzdělávání jako nového programu, stanovilo jasné cíle. Tyto cíle jsou ukotveny v nejdůležitějších dokumentech řídících vzdělávací reformy. Mezi tyto dokumenty se kromě Ústavy z roku 2004 dále řadí Afghánská strategie rozvoje (ANDS), Národní strategické plány vzdělávání (NESP I, NESP II, NESP III), Cíle tisíciletí pro Afghánistán (AMDG), Vzdělávání pro všechny (EFA) a v neposlední řadě Zákon o vzdělávání (EL) (Easar et al., 2023).

Mezi konkrétní cíle, které jsou zakořeněny v těchto dokumentech, patřilo například zavedení povinného vzdělávání pro všechny, až do 9. ročníku s možností bezplatného studia až do dosažení bakalářského studia na vysokých školách. Tento cíl byl v souladu s Ústavou z roku 2004. Dále byl důraz kladen na rovný přístup ke vzdělání a snížení rozdílů mezi pohlavími, různými etnickými skupinami a mezi studenty z venkova a města (UNESCO, 2021a). Dále se cíle zaměřovaly na poskytování rovného přístupu ke vzdělání pro všechny děti, s cílem vybavit je nezbytnými dovednostmi a kvalifikacemi pro dosažení osobního, společenského a rodinného úspěchu (Ministry of Education, 2007). Dalším klíčovým prvkem bylo zajištění přístupu studentů k moderním učebnicím a vzdělávacím materiálům, které respektovaly islámské hodnoty, národní principy a odpovídaly potřebám společnosti (Easar et al., 2023). V rámci genderové rovnosti byla mužům i ženám nabízena relevantní a kvalitní technická a odborná vzdělání a školení, která je připravovala na pracovní trh v Afghánistánu (Ministry of Education, 2007). Starším dospělým ve věku 50 let a více byla poskytována příležitost ke zlepšení gramotnosti. Dále vláda kladla důraz na bezpečné, podpůrné a vhodné prostředí pro učení a práci pro všechny studenty, učitele a zaměstnance.

Toho chtěla docílit prostřednictvím rozvoje vzdělávací infrastruktury v celém státě (Easar et al., 2023). Cíle se věnovaly také rozšiřování péče o předškolní děti a zajištění bezplatného, a především kvalitního vzdělání pro všechny děti (Ministry of Education, 2007). Mezi ostatní klíčové prvky patřilo dále zvyšování gramotnosti dospělých, celkové zlepšování kvality vzdělávání a jeho dostupnosti pro všechny děti a dospělé a v neposlední řadě důležitost hodnocení a monitorování pro zajištění úspěchu reformy vzdělávání (Easar et al., 2023).

V důsledku těchto cílů a následných reforem došlo během vlády Islámské republiky Afghánistán k významnému nárůstu zapsaných studentů ve školách. V roce 2020 bylo do škol zapsáno přibližně 10 milionů dětí, z nichž 40 % tvořily dívky. Toto číslo představuje až desetinásobný nárůst oproti roku 2001. Nejvýraznější nárůst byl zaznamenán v oblasti prvního stupně základní školy, kde studovalo přibližně 6,5 milionu dětí, z nichž 40 % byly dívky. Na druhém stupni základní školy byl zapsán přibližně 1 milion dětí, z toho 35,7 % dívek. Současně došlo k významnému nárůstu počtu škol a učitelů. Počet škol vzrostl z 6 000 v roce 2001 na téměř 18 000 v roce 2020, a počet učitelů se zvýšil z 27 000 v roce 2003 na téměř 226 000 v roce 2020. V oblasti vzdělávání se rovněž rozšířilo smíšené vzdělávání v několika státních provinciálních základních školách a některých soukromých základních a středních školách v Kábulu (Easar et al., 2023; Middle East Council on Global Affairs, 2023).

V oblasti vyššího vzdělávání se Ministerstvo vyššího vzdělávání zaměřilo především na nápravu a rehabilitaci vzdělávacího systému, který nebyl po vládě Talibánu v ideálním stavu. Proto byl v roce 2002 vydán program, který se zaměřoval nejen na rozvoj pracovníků, ale také na již zmíněnou rekonstrukci a rehabilitaci vzdělávání. To bylo klíčovou součástí širší reformy (Hayward and Baruby, 2015). Většina vzdělávacího plánu na veřejných školách nejprve prošla důkladným hodnocením a následně aktualizací a zlepšením. Ke konci roku 2018 došlo k potvrzení, že je k dispozici dostatek vysokých škol, a proto byla pozornost přesunuta z výstavby škol na zvyšování celkové kvality vzdělávání. Klíčovou roli v procesu zlepšování kvality vysokoškolského vzdělávání sehrála spolupráce mezi afghánskými univerzitami a univerzitami ve Spojených státech a Evropě. Tato spolupráce výrazně přispěla k výzkumu v oblasti vzdělávání, implementaci nových technologií a inovacím ve vzdělávacím plánu a učebních materiálech, především s důrazem na oblasti vědy a technologií (Easar et al., 2023).

Ministerstvo vyššího vzdělání přijalo několik opatření pro zlepšení kvality vysokoškolského vzdělávání a odstranění překážek, které bránily přijímání ženských studentek (Easar et al., 2023). Mezi tyto překážky patřila především nízká kapacita vzdělávání ve venkovských oblastech a s tím spojené omezené možnosti pro získání vysokoškolského vzdělání. Dále se jednalo o nedostatek kvalifikovaných učitelů. Z těchto důvodů dávaly studentky přednost studiu ve větších městech, kde však nebyl dostatek bezpečného ubytování (Ministry of

Education, 2021). Právě z důvodu nedostatku bezpečného ubytování pro ženy, iniciovalo ministerstvo výstavbu tří ženských kolejí. Mnoho afghánských žen směřovalo k vysokoškolskému vzdělání s různými motivy. Některými z nich mohou být například: touha po nezávislosti, zájem o studium ženských práv, zlepšení pracovních příležitostí, závazek k dokončení studia kvůli obětem, které jejich rodiny podstoupily, a především snaha prokázat, že ženy jsou schopny úspěšného studia a pracovní kariéry (Easar et al., 2023).

V roce 2018 bylo zaznamenáno přibližně 400 000 studentů na vysokých školách, z nichž ženy tvořily asi 24,6 %. (UNESCO, 2021a) Počet žen se mezi lety 2001 a 2018 téměř dvacetkrát zvýšil a v tomto období byla na vysokou školu zapsána jedna ze tří dívek (UNESCO, 2023b). Míra gramotnosti u dospělých (věk 15 let a výše) vzrostla mezi lety 2011 a 2018 o 11 procentních bodů z 32 % v roce 2011 na 43 % v roce 2018. Současně se zvýšila míra gramotnosti žen o 13 procentních bodů z 17 % na 30 % (UNESCO, 2021a).

Celkově lze tedy konstatovat, že od roku 2001 afghánský vzdělávací systém zaznamenal významný pokrok s desetinásobným nárůstem počtu studentů a významným nárůstem v počtu učitelů, který byl 8,5krát větší, než v roce 2003. V tomto období bylo také zavedeno smíšené vzdělávání a rozšířeny možnosti vzdělávání pro ženy. I přes tyto veliké pokroky, kterých dosáhla republikánská vláda Afghánistánu, čelily dívky ve vzdělávání určitým bariérám, kterým se budeme věnovat v další kapitole.

1.6 Talibán 2.0

Talibán v roce 2021 ovládal nebo soutěžil o téměř polovinu země a v tomto období byl v nejsilnější pozici za posledních 20 let (The White House, 2023; Clayton, 2021; SIGAR, 2022). Po stažení amerických jednotek v květnu roku 2021 bylo jen otázkou času, kdy Talibán ovládne hlavní město Kábul a převezme moc nad zemí. V roce 2020 byla podepsána mírová smlouva v Douhá mezi Spojenými státy a Islámským emirátem Afghánistán. Tato dohoda měla ukončit 18 let trvající konflikt mezi Talibánem a Spojenými státy. Dohoda byla rozdělena do čtyř vzájemně propojených částí přeložených kromě angličtiny také do darí (afghánské perštiny) a paštštiny. V první části se jednalo o závazcích USA, mezi které se řadilo například stažení amerických vojsk spolu s vojsky svých koaličních partnerů z Afghánistánu, a to do května roku 2021. Dále se USA zavázalo, že spolu se svými

spojenci nebudou zasahovat do politických záležitostí Afghánistánu a v neposlední řadě se zavázalo k zahájení diplomatické spolupráce s členy Rady bezpečnosti OSN a členy Talibánu s cílem dosažení míru. Ve druhé části dohody byly naopak obsaženy informace o závazcích Talibánu. Mezi jejich závazky patřila například účast na mírovém procesu a zahájení rozhovorů s afghánskou vládou v březnu roku 2020. Dále se jednalo o zákaz Talibánu poskytovat azyl a ochranu těm, kteří pro USA a jejich spojence představovali hrozbu a dále skutečnost, že Talibán nebude útočit na americké vojáky a nebudou hrozit útoky na velká města v Afghánistánu. Talibán toto vše slíbil pod podmínkou, že Spojené státy zůstanou oddané stažení vojenských jednotek do stanoveného termínu dohody. (Council on Foreign Relations, 2020; The White House, 2023; Salim and Khan, 2020). Po podpisu dohody v únoru roku 2020 bylo domluveno a očekáváno, že Talibán bude v zemi vládnout v koalici s již existující vládou. Avšak po úplném stažení amerických jednotek v květnu roku 2021 byl Talibán v nejsilnější pozici od roku 2001 a proto dokázal ovládnout Kábul a svrhnout tehdejší demokratickou vládu (Clayton, 2021, The White House, 2023; U.S. Department of State, 2020; Younus, 2023). Během jednání v Douhá ujistil Talibán, že jeho výklad islámu bude mírný, a to především ve vztahu k vzdělávání dívek. Zde Talibán slíbil, že vzdělávání bude dívkám v určité míře poskytováno. Avšak brzy po jejich návratu k moci se ukázalo, že jejich praktiky týkající se přístupu dívek a žen ke vzdělávání se velmi podobá výkladu z 90. let, kdy Talibán poprvé převzal moc nad Afghánistánem (Easar et al., 2023; Achakzai, 2022).

Po nástupu Talibánu k moci došlo z důvodu chaosu v zemi k uzavření vzdělávacího sektoru. Talibán poté oznámil znovuotevření škol, avšak zabránil vzdělávání dívek nad 6. ročník s oznámením, že vzdělávání starších dívek bude obnoveno po afghánském novém roce, tedy 23. března 2022 (Farr, 2022b). I přes tento zákaz zůstalo střední vzdělání pro dívky otevřené v 7 ze 34 provincií, kde se vedoucí jednotlivých provincií rozhodli zákaz neuposlechnout (UN Women, 2021). Rozhodnutí o uzavření vzdělávání pro dívky nad 6. ročník odůvodnil Talibán skutečností, že potřebuje čas na vytvoření školního učebního plánu a školních uniforem pro ženy (Farr, 2022b). Zákaz vzdělávání tak ovlivnil přibližně 1,1 milionu dívek a mladých žen (UNESCO, 2023b).

Ve druhém měsíci své vlády otevřel Talibán univerzity s nařízením, že ženské třídy mohou vyučovat pouze ženy (Farr, 2022b) Oznámil také, že univerzitní

kurzy mohou být smíšené, ale pouze pokud bude v učebně existovat fyzická překážka mezi mužskými a ženskými studenty. Mnoho veřejných i soukromých univerzit zvolilo oddělení částí tříd závěsem, a to především kvůli nedostatečnému vybavení (Achakzai, 2022). Studentky univerzit byly při účasti na výuce vystaveny velkým omezením, a to zejména z důvodu zakrývání svých obličejů, které musely zakrývat nejen ve veřejných prostorech univerzity, ale také během výuky. Vysoké školy nezůstaly otevřené dlouho. Poté, co mezi vysoce postavenými členy Talibánu proběhly debaty ohledně vzdělávání dívek, nařídilo Ministerstvo vysokého vzdělávání uzavření univerzit pro ženy s tvrzením, že univerzitní prostředí není slučitelné se šariíou a afghánskými tradicemi (Easar et al., 2023; Sarwari and Adnan, 2023).

Začátkem roku 2022 prohlásil ministr kultury a financí Zabibullah Mujahid, že 23. března 2022 budou znovuotevřeny školy pro dívky nad 12 let a bude tak zahájen nový školní rok (WIIS, 2023). Ve svém projevu dále upozornil na nedostatek finančních prostředků v Afghánistánu určených pro podporu vzdělání na celém území. Proto požádal dárcovskou komunitu o poskytnutí finančních prostředků na podporu vzdělání. Na tento popud slíbili talibánský ministr školství Nurulla Munir a náměstek ministra školství Abdul Hakim Hemat různým mezinárodním stranám, že Talibán není proti vzdělání žen a že dívky starší 12 let se mohou vrátit do škol, jakmile Talibán vytvoří „bezpečné prostředí pro dívky“. Přesný význam výrazu „bezpečné prostředí pro dívky“ však nebyl nikdy objasněn. I přes tuto skutečnost byla zpráva o znovuotevření dívčích škol velmi pozitivně přijata mezinárodní komunitou. Mnoho vlád a nevládních organizací poté přislíbilo finanční podporu vzdělávání v Afghánistánu, avšak s podmínkou, že vzdělávání musí být ženám a dívkám umožněno. Pomoc přislíbily Spojené státy, které se zavázaly k financování platů všech učitelů, dále pomoc přislíbila na začátku roku 2022 Světová banka, která darovala více než 1 milion dolarů na podporu vzdělání v zemi. Podporu veřejného vzdělávání v Afghánistánu za podmínky otevření dívčích škol dále vyjádřily afghánské a mezinárodní nevládní organizace a koordinační orgány zahrnující agentury OSN (Jackson, 2022).

Na začátku roku 2022 se zdálo, že plánované znovuotevření dívčích škol opravdu proběhne. Nicméně navzdory tlaku ze strany mezinárodní komunity a slíbených finančních prostředků na podporu vzdělání, se dívčí školy 23. března 2022 neotevřely. Toto rozhodnutí bylo oznámeno na poslední chvíli přesně v den,

kdy měly být dívčí školy otevřeny. Mnoho dívek a učitelek po celé zemi bylo v době tohoto rozhodnutí na cestě do školy, kde se setkaly pouze se zavřenými dveřmi. Toto nečekané rozhodnutí šokovalo, a především zklamalo mnoho mladých dívek a jejich rodin (Farr, 2022b).

Celkově lze říct, že po nástupu Talibánu k moci se útlak žen výrazně zintenzivnil. Zákaz vstupu dívek a mladých žen na univerzity a střední školy vyvolal nejen rozsáhlou mezinárodní kritiku, ale také pocit beznaděje mezi mladými afghánskými ženami. V současné době je přibližně 2,5 milionu dívek a mladých žen ve školním věku bez přístupu ke vzdělání, To je celkem 80 % ze všech dívek žijících v Afghánistánu. Dále celkem 30 % dívek nikdy nenastoupilo do základního vzdělání (UNESCO, 2023b). Kromě zákazu vzdělávání omezuje Talibán dále volný pohyb dívek a žen. Ty mají povoleno vycházet z domovů pouze z důvodu nezbytné vycházky, jako je například nákup. Při těchto vycházkách musí být vždy v doprovodu svého mahrama neboli mužského příbuzného (Farr, 2022b).

Tato opatření vyvolala rozsáhlé protesty zejména mezi aktivistkami, které se postavily proti porušování ženských práv. Aktivistky zdůrazňovaly a požadovaly své právo na zaměstnání, vzdělání a svobodný pohyb bez potřeby doprovodu mužského příbuzného. Možnost oblékat se dle svého uvážení, a ne dle interpretace ze strany Talibánu, byla dalším požadavkem (Farr, 2022b).

Tyto projevy vyústily v krutou reakci ze strany Talibánu, která zahrnovala násilí, věznění, a dokonce i mučení zúčastněných aktivistek. I přes značné protesty Talibán pokračuje v prosazování svých zneužívajících politik a postojů. Přesto však aktivistky bojují za svá práva dál a zpochybňují politiky Talibánu. Představují tak překážku ve snaze Talibánu o mezinárodní uznání jako legitimní afghánské vlády (Human Rights Watch, 2023; Yousaf, 2022; Nehan, 2022)

2 Bariéry ve vzdělávání

Vzdělávání dívek je klíčovým prvkem nejen pro osobní rozvoj, ale také pro ekonomický a sociální rozvoj země. UNESCO (2023) poukazuje na fakt, že bez aktivní účasti žen ve vzdělání a veřejném životě bude rozvoj země výrazně omezen. Dívky v Afghánistánu bojují s mnoha bariérami, které jim brání v plnohodnotném přístupu ke vzdělání.

Avšak na začátek je potřeba říct, že postoj k dívčímu vzdělávání není ve všech afghánských regionech stejný. Tyto postoje jsou ovlivňovány různými výklady náboženství a mezeitnických tradic. Z tohoto důvodu není úroveň vzdělávání ve všech regionech stejná (Shayan, 2015).

Cílem této kapitoly je podrobně identifikovat překážky bránící dívčímu vzdělávání. Jsou rozděleny do dvou hlavních kategorií: překážky mimo školní systém a překážky uvnitř školního systému.

2.1 Bariéry mimo školní systém

2.1.1 Kulturní přesvědčení

V Afghánistánu čelí vzdělávání dívek závažným kulturním bariérám odvozeným z genderových stereotypů a diskriminace, a to především ve venkovských oblastech země. Právě genderové normy, tedy přiřazování specifických rolí a vlastností ženám a mužům na základě jejich členství ve společenské skupině, vytvářejí pevné normy očekávání a postojů (Bamik, 2018). Převažující kulturní a genderové normy vedou k tomu, že většina rodin dává přednost vzdělávání chlapců před vzděláváním dívek, či považuje vzdělávání dívek za nepodstatné nebo přijatelné pouze v omezené míře, to znamená pouze do určitého věku (Bamik, 2018). Většina afghánské společnosti totiž věří, že ženy jsou určeny pouze pro domácí práce a nemusí se tak vzdělávat (Human rights Watch, 2017).

Například mezi Paštuny, dominantní etnickou skupinou v Afghánistánu, v jihovýchodní části země, kde žije nejvíce tradičních kmenů Paštunů, lze identifikovat tradiční hodnotu známou jako „Paštúnválí“, která není nikde sepsána, ale všichni členové ji znají a dodržují již od narození. Tato hodnota výrazně brání možnostem vzdělání žen a odráží se ve známém přísloví: „pro ženu buď domov, nebo hrob“ (Shayan, 2015). Na tomto přísloví můžeme vidět, že život ženy je dle Paštúnválí zaměřený na domov a žena zde má již předdefinované role a

odpovědnosti, které vzdělávání nepodporují. Konkrétními odpovědnostmi jsou například péče o domácnost, příprava jídla a porod (Jamal, 2016). Dívky v jihovýchodní části země mají dovoleno navštěvovat pouze tradiční vzdělávání a madrasy (Tareen and Muhammadi, 2021). Madrasy jsou školy, kde jsou studenti učeni o islámské víře (Oxford Learner's dictionaries, 2024). Avšak rozhodnutí o omezení školní docházky dívek se v konkrétních oblastech země různí. Například mezi Paštuny žijícími ve velkých městech není kodex Paštúnváli tak přísně dodržován. To stejné platí v oblastech severního, západního a středního Afghánistánu. Situace v oblasti vzdělávání je zde pro dívky velmi příznivá (Shayan, 2015; Jamal, 2016).

2.1.2 Chudoba

Afghánistán patří mezi nejchudší země na světě a chudoba se zde stále prohlubuje. To je způsobeno především konflikty a nízkou mírou gramotnosti (Shayan, 2015) Právě chudoba je proto jednou z hlavních bariér v dívčím vzdělávání (Human Rights Watch, 2017; Khan, 2020). V roce 2020 žilo 49,9 % afghánských rodin pod hranicí chudoby (Asian Development Bank, 2023). Dle rozhovorů s afghánskými rodinami, které uskutečnila Human Rights Watch mezi lety 2016 a 2017, existují tři hlavní důvody spojené s chudobou, kvůli kterým se dívky nemohou vzdělávat. Prvním z nich je nedostatek finančních prostředků pro koupi základních školních pomůcek, kterými jsou například psací potřeby nebo školní uniformy. Druhým důvodem je skutečnost, že některé rodiny před vzděláním upřednostní finanční příspěvky svých dcer, kterými dívky pomáhají rodinnému rozpočtu. Dalším důvodem, proč dívky do školy nechodí, je nedostatek peněz na jídlo. Dívky jsou příliš hladové na to, aby se na vzdělávání soustředily (Human Rights Watch, 2017; Khan, 2020; Shayan, 2015).

2.1.3 Dětská práce

S chudobou úzce souvisí dětská práce. Chudoba nutí děti odejít ze školy, avšak problémem je, že jakmile děti jednou ze školy odejdou, aby podpořily svou rodinu, nikdy nedosáhnou dostatečných znalostí ani dovedností pro potenciální budoucí zaměstnání (Hotak and Kaneko, 2021). Dle ILO, Mezinárodní organizace práce, existuje kromě chudoby několik dalších faktorů, které nutí děti pracovat. Mezi tyto faktory se řadí například konflikty a krize, nezaměstnanost rodin, nebo společenský postoj k dětské práci, který říká, že dětská práce je správným a

přirozeným způsobem, jak dítě seznámit s rolemi a povinnostmi spojenými s dospíváním (ILO, 2018).

Dívky často pracují hodně hodin za málo peněz. V nejhorších případech můžou být děti považovány za zboží a dívky mohou pracovat dokonce jako prostitutky (Kayen, 2023) Nejčastěji se však jedná o práci v oblasti krejčovství a tkaní koberců. Dívky se dále mohou věnovat práci na ulici, kde buďto o peníze žebrají, nebo zde prodávají drobné předměty (Human Rights Watch, 2017; Mazhar and Goraya, 2020). Takto v roce 2019–2020 pracovalo přes 300 000 dívek ve věku od 5 do 17 let (ILO, 2022).

Přestože Afghánistán disponuje zákony na ochranu dětí před nebezpečnou dětskou prací, tyto zákony se uplatňují jen zřídka. Dle afghánského pracovního práva je minimální věk pro zaměstnání 18 let. Děti ve věku 15 až 17 let mohou pracovat pouze ve zdravém bezpečném prostředí, a to ne více jak 5 hodin týdně. Děti do 14 let nemohou pracovat vůbec (Human Rights Watch, 2017; EASO, 2020; Kayen, 2023).

I přes opakované porušování zákonů na ochranu dětí, země stále nedisponuje účinnými systémy pro kontrolu a monitorování dětské práce. Země rovněž nedisponuje ani mechanismy, které by navrhovaly tresty za jeho porušení. Afghánský právní systém neposkytuje dostatečné postihy za nucenou dětskou práci ani dlužnické otroctví. Tudíž, přestože Afghánistán zavedl zákony týkající se dětské práce, existují v právním systému mezery, které dětem nedokážou poskytnout dostatečnou ochranu (U.S. Department of Labor, 2023; ILO, 2018)

Jako další forma dětské práce je považováno plnění domácích povinností. V mnoha afghánských rodinách se totiž očekává, že nejstarší dcera bude plnit většinu domácích prací, jako je úklid, vaření a starání se o své mladší sourozence. To platí především pro rodiny s velkým počtem dětí nebo pro rodiny, kde jsou matky nemocné, nemohou pracovat, nebo kvůli nedostatku peněz pracují mimo domov (Human Rights Watch, 2017; Whitsel and Mehran, 2010).

2.1.4 Dětské sňatky

Dětské sňatky jsou druhou nejčastější příčinou, kvůli které dívky opouští vzdělávání (Khan A. B., 2020). Afghánský zákon vymezil minimální věk pro sňatek u dívek na 16, nebo 15 let se souhlasem otce nevěsty nebo soudce (Human Rights Watch, 2017; Mazhar and Goraya, 2020). Tento zákon je však dodržován jen zřídka a v praxi dochází i k sňatkům dřívějším. Dle statistik Světové banky, bylo 28,7 % žen ve věku 20 až 24 let poprvé provdáno mezi patnáctým a osmnáctým rokem života. Před patnáctým rokem života bylo provdáno 9,6 % dívek (The World Bank, 2023a). V důsledku brzkých sňatků dívky nemohou navštěvovat vzdělávání především kvůli mateřství a domácím povinnostem (Shayan, 2015).

Pouze 11 % z dívek, které byly provdány před svou dospělostí, dosáhlo sekundárního nebo vyššího vzdělání, 35 % dívek nemá žádné vzdělání a 54 % má pouze primární vzdělání (UNICEF, 2023b). Dle Světové banky bylo v roce 2021 pouze 23 % gramotných žen ve věku od 15 let a výš (The World bank, 2023b).

2.1.5 Konflikty

Strach a nejistota, kterou konflikty vyvolávají, patří mezi významné bariéry v přístupu ke vzdělání. Ozbrojené konflikty jsou v Afghánistánu dlouhodobým problémem, který má vážné důsledky na životy civilistů. V roce 2009 začala americká mise UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan), která v Afghánistánu působí již od března roku 2002, dokumentovat civilní oběti konfliktů (UNAMA, 2021a). Od roku 2009 počet poškozených každým rokem stoupal. Nejvyšší počet byl zaznamenán v roce 2016, kdy bylo během konfliktů zraněno přes 7 400 lidí a zabito bylo přes 3 500 (UNAMA, 2021b). UNAMA zaznamenala od roku 2009 do konce června roku 2021 celkem 116 076 civilních obětí, z toho bylo 72 334 lidí zraněno a 43 742 lidí bylo zabito (UNAMA, 2021b; UNAMA, 2021a).

Děti tvoří velkou část civilních obětí. Například v první polovině roku 2021, před nástupem Talibánu, bylo zaznamenáno 32 % dětských obětí, to je celkem 1 682, z toho 468 mrtvých a 1 214 zraněných (UNAMA, 2021a). Po jeho nástupu v srpnu roku 2021, se počet civilních obětí výrazně snížil, přesto bylo mezi 15. srpnem roku 2021 a 30. květnem roku 2022 ublíženo celkem 866 dětem, z toho 287 jich bylo zabito. Z tohoto důvodu se rodiče bojí posílat své děti v průběhu konfliktu do školy. Samotná cesta se pro ně stává mnohem nebezpečnější. Dívky mohou na

cestě do školy čelit zločinu, útokům, nebo zneužívání, a to včetně sexuálního zneužívání a únosu (Kissane, 2012; Human Rights Watch, 2017; Mazhar and Goraya, 2020). Například v roce 2008 zaútočili příslušníci Talibánu na dívky a jejich učitelky při cestě ze školy. Útočníci přijeli na motorkách a se zakrytými obličejí nastříkali pomocí vodních pistolí na dívky a jejich učitelky kyselinu. Celkem byly popáleny 3 učitelky a 12 dívek, z toho dvě dívky v důsledku silného popálení obličeje osleply (Institute for War and Peace Reporting, 2008; Human Rights Watch, 2017). V důsledku těchto nebezpečných podmínek upřednostní rodiče bezpečnost svých dcer před vzděláním a své dcery tak raději nechají doma (Human Rights Watch, 2017; Kissane, 2012).

2.1.6 Politika Talibánu

Po nástupu Talibánu k moci v srpnu roku 2021, bylo ženám a dívkám opět po 20 letech odepráno právo na vzdělávání. V lednu roku 2023 bylo odepráno vzdělávání osmdesáti procentům dívek ve školním věku. Z toho 30 % dívek nikdy nenastoupilo do základního vzdělávání (UNESCO, 2023b). Talibán má totiž silný zájem regulovat, formovat a kontrolovat poskytování všech forem vzdělávání. Reguluje, které předměty se smí vyučovat a kdo může školy navštěvovat (Amiri and Jackson, 2021).

Jádrovým dokumentem řídícím vzdělávání je Národní vzdělávací politika. Skládá se ze 101 článků, ale pouze 2 články jsou věnovány vzdělávání dívek. První z těchto článků se zaměřuje na vzdělávání předpubertálních dívek, pro které je doporučeno vyučování v madrasách, komunitně založených domácnostech nebo školách. Druhý článek pak pojednává o vzdělávání žen, což pravděpodobně zahrnuje ženy po dosažení puberty a tedy ty, které nespádají do kategorie prvního článku (Amiri and Jackson, 2021).

Talibán v tomto kontextu ujišťuje, že se problematikou vzdělávání žen po pubertě bude zabývat, ale pouze po splnění několika nejednoznačných výjimek. Tyto výjimky musí být splněny v souladu s islámskými principy, Hanafskou judikaturou a pohledy Islámského emirátu na vzdělávání. Hanafská judikatura je právní nauka a dle Talibánu je základem právního systému. V současné době země nemá jasný a souvislý právní rámec, soudní systém ani mechanismy pro vynucování práva (U.S. Department of State, 2023). Teprve po splnění těchto podmínek budou mít ženy možnost studovat islámské a další požadované

vzdělávání. Avšak v textu nenajdeme zmínku o „moderním“ vzdělávání pro ženy a chybí zde konkrétní závazek týkající se rozsahu a úrovně vzdělávání (Amiri and Jackson, 2021).

2.2 Bariéry uvnitř školního systému

2.2.1 Nedostatek škol

Nedostatek škol pro dívky v Afghánistánu zůstává významným problémem především v důsledku politických a bezpečnostních výzev. Krátce po svém nástupu v roce 2021 Talibán zakázal vzdělávání dívek nad 12 let, což vedlo k uzavření mnoha škol (UNICEF USA, 2023; Lyons, 2023). Dle UNICEF, Dětského fondu OSN, je v Afghánistánu pouze 16 % škol pro dívky (UNICEF, 2023c). Avšak ani před tímto obdobím nebylo množství škol dostačující. Mnoho dívek nechodilo do školy právě z důvodu přílišné vzdálenosti školy od bydliště nebo kvůli nedostatku středních a vysokých škol. Tento problém mají hlavně dívky žijící ve venkovských oblastech. Například v roce 2017 nemělo otevřenou střední školu 200 ze 398 okresů Afghánistánu. Dívky se tak každý den musí vydávat na dlouhou a riskantní cestu do školy plnou strmých a úzkých cest. Toto často vede k tomu, že dívky raději upřednostní ukončení svého vzdělávání (Human Rights Watch, 2017; Kissane, 2012).

I přes uzavřené školy mohou dívky ve velmi omezené míře pokračovat ve vzdělávání za pomoci dvou alternativ. První alternativou k uzavřeným školám může být CBE (Community Based Education) vzdělávání. CBE představuje specifický typ vzdělávání, který patří do formálního vzdělávacího systému, který hraje klíčovou roli při zajišťování přístupu dívek k vzdělání především v odlehlých a obtížně dostupných oblastech země.

Nejsou to školy jako takové, ale jedná se typicky o třídy zřízené v komunitních budovách nebo v domech, někdy i v mešitách. Průměrný počet studentů v jedné třídě je 25 až 30 (Bakhshi, 2020). Navzdory výzvám jako je politická nestabilita, dokáže UNICEF, prostřednictvím těchto programů stále účinně podporovat více než 511 tisíc studentek v přístupu ke vzdělávání prostřednictvím více než 21 tisíc komunitně založených tříd rozprostřených ve 32 provinciích Afghánistánu (UNICEF, 2023d).

Za další alternativu mohou být považovány islámské školy, známé také jako madrasy. Ty jsou již po staletí hlavní vzdělávací institucí (Choudhury, 2017). Tyto školy se nachází především ve městech, kde jsou velmi silné tradiční islámské hodnoty. Avšak jejich počet stále roste. Talibán přetváří mnoho státních škol právě v školy islámské (WIIS, 2023). Dívky starší 12 let jsou zde povinné nosit oděv, který zakrývá hlavu, obličej a oči. Dále musí nosit také rukavice a ponožky pro islámskou očistu. Tyto školy se zaměřují především na tradiční islámská témata a moderní vzdělání, jako je matematika, biologie a další, je zde opomíjeno, proto jsou madrasy pro dívky až poslední volbou (Farr, 2022b; Centre for Information Resilience, 2023; Choudhury, 2017).

2.2.2 Vysoké finanční náklady

Přestože je v Afghánistánu zajištěno bezplatné základní a středoškolské vzdělání, další nepřímé náklady představují překážku ve studiu především dívkám z chudších rodin. Mezi nepřímé náklady můžeme řadit například psací potřeby, sešity, školní batohy a uniformy (Barr H., 2017; Mazhar and Goraya, 2020). V současnosti školy čelí nedostatku těchto školních pomůcek ve třídách (WIIS, 2023). S tímto problémem pomáhá organizace UNICEF, která pomáhá s jejich financováním. Takto například podpořil přes 11 tisíc dívek v provinciích Kandahar a Hilmand (UNICEF, 2023d). Omezené finanční prostředky vedou k tomu, že rodiny dávají přednost vzdělání syna před dcerou (Noori, 2017). Podle průzkumu organizace Human Rights Watch z let 2016 a 2017 se náklady na školní pomůcky v této době výrazně lišily. V jedné škole byli studenti povinni platit pouze za uniformu ve výši 150 až 300 afghání, což je v přepočtu 46,5 až 93 Kč. V ostatních školách si studenti museli financovat nejen uniformy, ale také psací potřeby, sešity a batohy (Human Rights Watch, 2017; Noori, 2017).

2.2.3 Nedostatečná infrastruktura škol

Mnoho škol, které zůstávají otevřené, trpí nedostatečnou infrastrukturou a jsou ve velmi zanedbaném stavu. Příkladem může být situace v provincii Nuristan, kde až 70 % škol nemá svou vlastní budovu a musí spoléhat na provizorní stany (WIIS, 2023). Dle zprávy od UNICEF z roku 2023 alespoň 50 % státních škol nemá adekvátní učebny pro své žáky a pouze 47 % škol má pevné zdi pro oddělení učeben (UNICEF, 2023a). Díky absenci budovy se dívky mohou začít cítit ohroženě a přestanou toužit chodit do školy (Noori, 2017). Proto hrají tyto faktory klíčovou

roli v rozhodování, zda rodiče své dcery do škol pošlou či nikoliv. V případech, že státní škola svou vlastní budovu a adekvátní učebny má, čelí přesto problému nadměrnému počtu žáků (Barr, 2021; Naquawi and Rajath, 2022). Z tohoto důvodu se některé hodiny přesouvají ven pod stany, nebo pod širé nebe. Hodiny se také mohou konat na chodbách školy nebo na jejích schodištích. V důsledku přeplnění některých škol se jeden školní den rozděluje mezi 2 až 3 skupiny studentů, přičemž každá skupina má pouze 3 až 4 vyučovací hodiny denně, což není dostatek času pro dostatečné naučení kurikula (Human Rights Watch, 2017; Mazhar and Goraya, 2020).

Velké množství škol v odlehlých oblastech má nedostatek toalet a umývár. Dle zprávy od UNICEF až 58 % škol chybí pitná voda a umývárny (UNICEF, 2023a). Tento nedostatek vytváří pro dívky značné překážky, především pro dívky, které začaly menstruovat. Bez soukromých, genderově oddělených toalet s tekoucí vodou, se díky potýkají s potížemi při zvládnutí menstruační hygieny ve škole a raději během menstruace zůstanou doma. V důsledku nedostatečné hygieny rovněž stoupá výskyt nemocí (Afghanaid, 2022), což vede k nedostatečné školní docházce a narušuje tak akademický pokrok (Human Rights Watch, 2017).

2.2.4 Nedostatek kvalifikovaných učitelek

Nedostatečný počet ženských učitelek má významný vliv na rozhodování rodin, zda poslat své dcery do školy či nikoli. Některé rodiny vehementně odmítají, aby jejich dcery, zejména pokud jsou starší, navštěvovaly školy s výukou vedenou opačným pohlavím (Human Rights Watch, 2017). Po znovuotevření základních škol Talibánem po srpnu roku 2021 bylo rychle rozhodnuto, že dívky mohou vyučovat pouze ženy (Human Rights Watch, 2022). Největším problémem však zůstává nedostatečný počet kvalifikovaných učitelek ženského pohlaví. V roce 2020 představoval podíl ženských učitelek pouze 40,7 %, přičemž jejich zastoupení se lišilo od provincie k provincii (Tareen and Muhammadi, 2021). Například v roce 2017 činil podíl učitelek v provincii Paktika pouhé 1 %, zatímco v provincii Kábul to bylo až 67 %. Tyto provincie můžeme vidět na obrázku č. 1. To lze vysvětlit tím, že venkovské oblasti trpí největším nedostatkem ženských učitelek, a právě provincie Paktika do této kategorie spadá (Mazhar and Goraya, 2020; Human Rights Watch, 2017).

Afgánistán má celkem 34 provincií, avšak v roce 2017 mělo pouze 5 provincií podíl ženských učitelek nad 40 %. V 17 provinciích byl podíl menší než 20 % a v 7 provinciích menší než 10 % (Human Rights Watch, 2017; Mazhar and Goraya, 2020).

Obrázek č. 1.: Provincie v Afghánistánu, ZDROJ: Mappr, 2024

Na nedostatek ženských učitelek v obtížně dostupných oblastech se zaměřuje například UNICEF prostřednictvím programu Girls Access to Teacher Education (GATE). Tento program aktivně podporuje výuku a školení nových učitelek. V období mezi lety 2015 a 2020 poskytoval program dvouletá stipendia ženám na pedagogických vysokých školách, aby splnily minimální požadavky pro výkon učitelské profese. Úspěšnost absolventek činila přibližně 50 %. Během prvního roku po ukončení studia se 42 % absolventek programu GATE, které se připravovaly na učitelskou kariéru, stalo učitelkami (UNICEF, 2022).

UNICEF má svůj mandát k ochraně práv všech dětí po celém světě. Avšak v případě Afghánistánu se nezaměřuje pouze na nejzranitelnější děti, ale také ženy (UNICEF, 2024e). Proto i přes nástup Talibánu k moci UNICEF své programy neukončil a nadále pokračuje ve vzdělávání nových učitelek. Na začátku roku 2023 získalo 135 žen trénink v rámci programu, z nichž některé se teprve na učitelskou kariéru připravovaly a jiné již ve školách pracovaly (Human Rights Watch, 2023).

Dále v listopadu téhož roku UNICEF poskytl podporu dalším 28 ženským učitelkám s cílem rozvíjet jejich pedagogické dovednosti a schopnosti pro poskytování kvalitního vzdělávání (UNICEF, 2023d).

2.2.5 Korupce

Korupce představuje v Afghánistánu dlouhodobý problémem. V roce 2022 se dle indexu vnímání korupce Transparency International umístil na 150. místě ze 180 zemí, což představuje zlepšení o 24 pozic oproti roku 2021. V předešlé roce dosáhl Afghánistán 174. místa ze 180 zemí (Transparency International, 2022). Mezi oblasti s nejvyšší mírou korupce podle názoru Afghánců patří právní a vzdělávací sektory. Ministerstvo vzdělávání se umístilo na druhém místě, hned za soudy a soudci (Adib and McDevitt, 2018).

V sektoru vzdělávání se korupce vyskytuje v mnoha formách, zahrnující například krádež platů, požadavky na úplatky výměnou za učitelské a další pozice, žádosti o úplatky za známky, registraci studentů a vydávání dokumentů, krádeže zásob a vybavení, a korupci při zadávání a plnění smluv na výstavbu a renovaci škol (Human Rights Watch, 2017).

Zvláště významnou formou korupce je prodej učitelských pozic, jak zjistila studie Human Rights Watch z roku 2017. Respondenti tohoto výzkumu uvedli, že koupě učitelských pozic je běžnou praxí. Cena za takovou pozici se pohybuje od 18 000 do 100 000 afghání, což je v přepočtu přibližně 6 až 31 tisíc Kč. Učitelé, kteří tyto poplatky zaplatili, obvykle získají nízce placené pozice, což může vést k pokračujícímu cyklu korupce, kdy se snaží získat své peníze zpět. Někteří učitelé se mohou uchýlit k výběru úplatků od rodičů, kteří si přejí, aby jejich děti mohly studovat (Human Rights Watch, 2017). A někteří naopak přijmou další práci, ale tentokrát v soukromém sektoru, což oslabuje výuku jak ve veřejné, tak i v soukromé škole (Easar et al., 2023).

3 Mezinárodní iniciativy podporující dívčí vzdělávání

V průběhu posledních dvaceti let dosáhly afghánské ženy a dívky v oblasti vzdělávání významných úspěchů. V roce 2018 navštěvovalo 86 % všech afghánských dívek základní vzdělání (The World Bank, 2023c) a 41 % dívek střední vzdělání (The World Bank, 2023d). Ale od nástupu Talibánu k moci v roce 2021 se situace pro dívky výrazně změnila, jak již bylo popsáno v předchozí kapitole. Talibán vyloučil ženy a dívky z univerzit a středních škol, umožňující vzdělání pouze dívkám do dvanácti let. Z tohoto důvodu získávají mezinárodní iniciativy v oblasti dívčího vzdělání zásadní význam, umožňující dívkám pokračovat ve vzdělávání i v náročných podmínkách.

V období mezi rokem 2001 a 2021 se počet nevládních organizací v zemi výrazně zvýšil a organizace působily ve všech částech země. Avšak Talibán začal brzy po svém svržení v roce 2001 znovu obsazovat části Afghánistánu. Konkrétně se jednalo o rok 2006. Talibán se nejprve zaměřil na části, kde žily menšiny (Giustozzi, 2010). V této době byl Talibán vůči mezinárodním neziskovým organizacím málo tolerantní. Věřil totiž, že neziskové organizace jsou nástrojem nevěřících a označil je tak za cíle pro své bojovníky. V letech 2009 a 2010 se jejich postoj k nevládním organizacím změnil a v těchto letech byly Talibánem přijímány (Suhrke and Schmeidl, 2023). Po roce 2010 implementovaly organizace projekty nejen v oblastech ovládaných vládou, ale také v Talibánem ovládaných oblastech. Tyto projekty si musely organizace nejprve ověřit u Talibánské komise pro mezinárodní nevládní organizace. Talibán tak dohlížel na jejich činnost a v oblasti vzdělávání omezoval učební osnovy a dohlížel na nábor učitelů. Avšak Talibán jinak zajišťoval stabilní pracovní prostředí, ve kterém školy fungovaly (Strand and Suhrke, 2021). Tento systém fungoval až do roku 2021, kdy došlo k povstání Talibánu a nevládní organizace byly napadány. Talibán také na organizace vyvíjel nátlak, aby organizace předělaly své projekty tak, aby vyhovovaly místním velitelům Talibánu. Nakonec se však podařilo dosáhnout kompromisů mezi nevládními organizacemi a novou vládou, které umožnily v programech pomoci pokračovat (Suhrke and Schmeidl, 2023). Ke zhoršení vztahů došlo poté v roce 2022, kdy Talibán zakázal ženám pracovat v neziskových organizacích. To pro některé mezinárodní iniciativy představovalo výzvu, protože ženy tvořily velkou část zaměstnanců. Tato omezení však neplatila pro organizace pod záštitou OSN

(Capp, 2023), protože mají vlastní mandát a imunitu, která je vůči takovýmto rozhodnutím chrání (UNICEF, 2024a). Talibán zdůvodnil tento zákaz tím, že některé pracovnice organizací nedodržovaly striktní dresscode. V důsledku tohoto opatření určité organizace, včetně Save the Children, pozastavily své programy na podporu vzdělávání, tvrdíc, že bez ženských pracovníků by se pomoc nedostala několika milionům dětí a žen, a proto v nich nebudou pokračovat (Save the Children, 2022b). Nicméně po necelém měsíci Save the Children obnovila některé programy s ženskými pracovníkyněmi a pokračuje ve své humanitární činnosti v oblasti zdraví, výživy i vzdělání. Ovšem byly obnoveny jen ty programy, kde organizace obdržela jasnou a spolehlivou záruku, že jejich ženské pracovnice budou v bezpečí (Save the Children, 2023c).

Tato kapitola se bude zabývat popisem vybraných mezinárodních iniciativ. Konkrétně se jedná o organizace pod samotnou Organizací spojených národů UNICEF a UNESCO a dále neziskovou organizaci Save the Children, a to z toho důvodu, že tyto organizace v Afghánistánu působí již několik desítek let a podařilo se jim implementovat řadu programů pro podporu vzdělávání.

Pro tuto část jsem byla schopna dohledat akademické zdroje pro organizace UNESCO a UNICEF, avšak k neziskové organizaci Save the Children jsem akademické zdroje týkající se jejich programů ze současných let v Afghánistánu nedohledala. Poslední akademický zdroj na toto téma vyšel v roce 2014. Vycházela jsem proto především ze zdrojů od samotné organizace.

3.1 UNESCO

Kancelář UNESCO sídlící v Kábulu začala svou činnost v Afghánistánu v roce 1948, kdy se tato země připojila k UNESCO (UNESCO, 2024). Připojení proběhlo během vlády Zahira Shaha a premiéra Mohammada Daouda, období, během kterého byly implementovány progresivní politiky s důrazem na dosažení genderové rovnosti, jak jsem již dříve zmínila.

Po připojení k UNESCO v roce 1948 požádala královská vláda Afghánistánu o pomoc v oblasti vzdělávání. Pro tento účel byla generálním ředitelem UNESCO vytvořena vzdělávací mise. Tato mise zahrnovala ministry školství z Francie (Jeana Debiesse) a Británie (Williama Abbota), a dále děkana Pedagogické fakulty Univerzity v Maryland (Harold Benjamin). Tato vzdělávací mise dorazila do Afghánistánu v srpnu roku 1949 (Benjamin, 1950). Jejimi výsledky

byla řada návrhů na zlepšení vzdělávání v zemi, především s důrazem na potřebu rovnocenného vzdělávání pro ženy i muže, aby došlo k ekonomickému, sociálnímu a kulturnímu rozvoji země (Benjamin, 1950).

Or roku 2002 podporovalo UNESCO afghánskou vládu při celonárodní reformě vzdělání, zahrnující všechny Národní strategie pro vzdělávání, první Národní institut pro plánování vzdělávání a strategický plán pro vysokoškolské vzdělávání. Dále UNESCO podporovalo globální analýzu vzdělávacího sektoru a v neposlední řadě se podílelo i na vývoji obecného vzdělávacího kurikula (UNESCO, 2021b; Ono et al., 2007).

Mezi konkrétní programy, které byly implementovány agenturou UNESCO a jeho partnery včetně Švédska, Japonska, Norska, agentur OSN a občanských organizací po celé zemi patří například program z roku 2006, který byl největším programem gramotnosti v historii Afghánistánu. Program absolvovalo přes 1,2 milionu žáků, z nichž přibližně 800 tisíc byly ženy a dívky (UNESCO, 2021b). Dalším programem zaměřující se na gramotnost byl program z roku 2009, který zahájilo UNESCO ve spolupráci s afghánským ministerstvem školství. Tento program se nazýval ELA a zaměřoval se na oblast gramotnosti pro dospělé. Během tohoto programu chtělo UNESCO poskytnout výuku pro 600 tisíc negramotných. Toho chtěli dosáhnout během následujících šesti let, tudíž do roku 2015 (Utsumi and Otchia, 2023).

V současnosti UNESCO spolupracuje s implementačními partnery na posílení technické spolupráce a kapacit, nejen v oblasti vzdělávání, ale také kultuře, komunikaci a informacích (UNESCO, 2021b). Jako jediná agentura má UNESCO mandát pro práci na všech úrovních vzdělávání, včetně formálního a neformálního, proto jí také byla svěřena koordinace Cíle udržitelného rozvoje 4, kvalitní vzdělávání (UNESCO, 2023c). UNESCO tak hraje klíčovou roli v koordinaci vzdělávacích snah v zemi a přispívá k celoživotnímu učení, vyššímu vzdělání a gramotnosti jak pro mládež, tak pro dospělé (SIDA, 2023; Akther, 2020).

Ve svých programech se UNESCO primárně zaměřuje na pět prioritních pilířů v oblasti vzdělávání v Afghánistánu. Tyto pilíře zahrnují komunitní gramotnost a možnost doplňkového učení, koordinaci vzdělávacího sektoru na úrovni komunity, podporu a rozvoj učitelů, projekty nebo programy a v neposlední řadě sledování přístupu ke vzdělání (UNESCO, 2023c).

V současné době se díky programu všeobecné gramotnosti od UNESCO učí číst, psát a počítat přibližně jeden tisíc žen a dívek v provincii Logar. Tyto kurzy jsou určeny pro ženy a mladé dívky ve věku od 15 do 45 let. Komunitní třídy se nachází v domech samotných učitelů. Ti jsou vyškoleni a certifikováni v rámci programu od UNESCO a místních nevládních organizací, který se zabývá školením učitelů. Učebnice a výukové materiály, které jsou ve výuce používány, byly vyvinuty v souladu s mezinárodními standardy, avšak byly také přizpůsobeny kulturnímu kontextu Afghánistánu (UNESCO, 2023a).

3.2 UNICEF

UNICEF začal působit v Afghánistánu již v roce 1949, opět za vlády krále Zahira Shaha a premiéra Mohammada Daouda. Od této doby se zaměřuje na pomoc ženám a dětem v mnoha oblastech, jako je například zdravotní péče, výživa, bezpečnost a pro nás nejdůležitější oblast vzdělávání. V oblasti vzdělávání působí UNICEF s cílem zlepšit dostupnost, kvalitu a rovnocenné vzdělání pro všechny děti s důrazem na ty nejohroženější, což jsou především dívky, které nemohou navštěvovat školu (UNICEF, 2024b).

UNICEF se ve svých programech zaměřuje na několik základních oblastí. Hlavními z nich jsou v současnosti například zvyšování počtu dětí ve škole. UNICEF spolupracuje s vládou a partnery na zvýšení počtu dětí chodících do školy (Kacpowska, 2020). V tomto směru podporují formální školní systém a vládní program Vzdělání založené na komunitě (CBE). Proto se mezi hlavní aktivity, které UNICEF pořádá, řadí například zakládání škol založených na komunitě a dále zakládání center pro rychlé učení. Například před nástupem Talibánu v roce 2021 podporoval UNICEF celkem 145 center pro rychlé učení. Ta jsou navržena především pro děti, které předčasně odešly ze školy (Raza et al., 2023). Tato centra jsou zakládána tak, aby žádné dítě nemuselo docházet dále jak tři kilometry. Dále UNICEF pomáhá při identifikaci alternativních cest k učení a na zvyšování vzdělávacích příležitostí pro děti žijící ve vzdálených a obtížně dostupných oblastech. Sám UNICEF uvádí, že v této oblasti je jejich cílem v následujících letech zapsat do škol okolo 1,7 milionu dětí, které jsou v současné době mimo školu (UNICEF, 2024c).

Například v roce 2020 založil UNICEF 4 tisíce komunitně založených tříd v oblastech pod nadvládou Talibánu. Podpis tohoto projektu trval dva roky a vyžadoval velmi citlivé jednání s oběma stranami (Strand and Suhrke, 2021). Dále v roce 2023 podpořil UNICEF přes 21 tisíc komunitně založených tříd napříč celým Afghánistánem a pomohl tak se vzděláváním přibližně 686 tisíc dětí, z nichž bylo 60 % dívek mladších 12 let (UNICEF, 2024d). UNICEF také pomohl s náborem a tréninkem učitelů. V únoru roku 2022 došlo mezi Talibánem a organizací UNICEF k dohodě, ve které se obě strany domluvily, že UNICEF bude vyplácet platy učitelům. Ti, stejně jako většina státních zaměstnanců, od Talibánu svůj plat nedostávali, a to z důvodu nedostatečných státních prostředků (Suhrke and Schmeidl, 2023). Dále poskytnul UNICEF učební materiál, jako jsou sešity, batohy, cvičebnice a pera pro žáky (UNICEF, 2023b). Dalším konkrétním projektem UNICEF může být například dvouletý program, který začal v roce 2023. Program se zaměřuje na zlepšení kvality infrastruktury ve 385 veřejných základních školách. To zahrnuje obnovu tříd, vytvoření hygienicky citlivých zařízení pro sanitaci a stavbu zdí. Tento projekt je financován Evropskou unií (Reliefweb, 2023). Avšak zcela prvním programem, který UNICEF v Afghánistánu na pomoc vzdělávání zavedl je program s názvem „Zpátky do školy“ z roku 2022, o kterém jsem se zmiňovala v kapitole o historii vzdělávání.

Další oblastí je příprava a odpověď na mimořádné události, jako jsou přírodní katastrofy nebo konflikty, které jsou v Afghánistánu velmi častou záležitostí. UNICEF v těchto chvílích poskytuje mimořádné vzdělání, aby zajistili, že děti mohou chodit do školy. Společně s neziskovou organizací Save the Children koordinuje Pracovní skupinu pro vzdělávání v mimořádných situacích, která podporuje Ministerstvo školství v rámci jeho reakce na katastrofy. UNICEF a Save the Children jsou tak zodpovědní nejen za své programy, ale také za efektivní reakce samotné Pracovní skupiny pro vzdělání v mimořádných situacích (Harmer et al., 2011). UNICEF se speciálně zaměřuje na podporu sociální soudržnosti a kultury míru v místních komunitách, zejména v oblastech, kde přetrvává strach a násilí (UNICEF, 2024c)

Další oblastí je zlepšení kvality vzdělání. Na tomto cíli pracuje UNICEF se svými partnery, kdy jejich cílem je budování lepších vzdělávacích systémů a podpora prostředí příznivého k učení a rozvoji (UNICEF, 2024c). Příkladem může být projekt z roku 2023, který jsem zmiňovala v předchozím odstavci a zaměřuje se na zlepšení kvality infrastruktury ve 385 veřejných základních školách.

3.3 Save the Children

Save the Children začalo pracovat v Afghánistánu v roce 1976 za vlády prezidenta Daouda, který byl velkým zastáncem modernizace a ženského vzdělávání. Save the Children se zaměřuje především na spolupráci se šurou. Šura je výbor skládající se ze samotných dětí, učitelů, rodičů, náboženských vůdců a vládních ministerstev. Tento výbor se schází s cílem zlepšit a udržet bezpečnost ve školách (Skovdal et al., 2014). Jejich programy se zaměřují nejen na vzdělávání, ale také na zdraví a výživu, ochranu dětí, bezpečnost potravin a na humanitární pomoc. Nás však bude nejvíce zajímat právě oblast vzdělávání (Save the children, 2024a; O’Kane, 2007). Ve vzdělávání se nejvíce zaměřují na eliminaci bariér, které brání dětem v bezpečné cestě do školy, dále na vytváření bezpečných škol pro děti a na hledání způsobů, jak zabránit útokům na školy (Save the Children, 2007; Skovdal et al., 2014).

Mezi konkrétní projekty, které nezisková organizace Save the Children během svého působení v Afghánistánu implementovala, jsou například tzv. „zrychlené vzdělávací třídy“. Ty umožnily i starším dětem navštěvovat formální vzdělávání. Jejich cílem bylo především usnadnit již starším dívkám návrat do škol. Program dívkám pomáhal dokončit prvních 6 let základního vzdělání během 3 let (Save the Children, 2024b). Tento program byl však z důvodu zákazu vzdělávání dívek nad 12 let pozastaven (Save the Children, 2023a). Dalším projektem, se kterým dříve organizace Ministerstvu školství pomáhala, bylo vytváření politik pro vzdělávání. Konkrétně se jednalo o politiky pro vzdělávání dětí v předškolním věku (Save the Children, 2024b). Avšak po nástupu Talibánu byl i tento projekt ukončen, a to především z důvodu jasných politik, které Talibán zastává.

V současné době přesto existují projekty, které Save the Children v Afghánistánu provozuje. Jedním z nich je pomoc se zřizováním komunitně založených tříd a podpora formálně založených škol pro děti v 1. až 3. ročníku. Na těchto projektech spolupracuje s Ministerstvem školství.

Komunitně založené třídy jsou zakládány v blízkosti komunit, ve kterých dívky žijí, a proto mají možnost školu navštěvovat (Save the Children, 2024b). V roce 2022 organizace provozovala více jak 3 tisíce komunitně založených tříd, ve kterých dodnes poskytuje studentkám potřebné psací potřeby, knihy a batohy, aby jim pomohli k lepšímu a pohodlnějšímu učení.

Dále pomáhají se zaměstnáváním ženských učitelek, které mohou být častokrát rozhodovacím faktorem, zda rodiče své dcery do školy pošlou či nikoliv (Save the Children, 2023a; Save the Children 2022a).

Závěr

V první části své bakalářské práce jsem se snažila uceleně popsat historický vývoj vzdělávání dívek v Afghánistánu. Tento vývoj jsem si rozdělila do šesti období podle klíčových momentů, které ovlivňovaly a měnily pohled na vzdělávání dívek a žen. Začátek 20. století, představoval pro vzdělávání afghánských žen a dívek dobu plnou změn a modernizace. Král Amanullah Khan se zasloužil o zavedení historicky první povinné školní docházky pro všechny děti a otevření prvních dívčích škol. Jeho snahy o modernizaci země ve formě vzdělání žen však narazily na odpor tradičních komunit a náboženských lídrů. Po krátkém období utlačování dívek za vlády Habibulaha Kalakaniho došlo za vlády Nadira Shaha k opětovanému otevření dívčích škol a zavádění dalších genderových reforem. I přes tento pokrok zůstávalo vzdělávání dívek v Afghánistánu stále konzervativním tématem a jeho další vývoj závisel na politické situaci a postoji tehdejších vládců.

Polovina 20. století představovala pro Afghánistán období naděje a pokroku v oblasti ženských práv. Modernizační snahy podporované masivní sovětskou pomocí a progresivní politiky krále Zahira Shaha a ministra Mohammada Daouda vedly k rozvoji genderové rovnosti. Zvyšující se důraz na vzdělání žen se projevil především v zakládání dívčích škol a stipendijních programů pro studium v zahraničí. Rostoucí snahu o rozvoj vysokoškolského vzdělání v zemi symbolizoval vznik Kábulské univerzity v roce 1946.

Vzdělávání dívek prošlo ve druhé polovině 20. století komplexním vývojem, a to konkrétně za vlády prezidenta Daouda. V této době došlo k implementaci progresivních politik, které vedly ke zvýšení zapojení žen do vzdělávání a k vytvoření institucí podporujících ženskou gramotnost. Nástup komunistického režimu, vyvolaný Sovětským svazem, s sebou přinesl kontroverzní povinné vzdělávání, což opět vyvolalo odpor ze strany tradičních skupin a náboženských autorit. To vedlo k válce mezi Mudžahidýnskými povstanci a Sovětským svazem. Přestože bylo vzdělávání narušeno konfliktem, ženy i nadále pokračovaly ve studiu a jejich účast na vysokých školách dokonce vzrostla.

Po výhře nad Sovětským svazem se v roce 1992 ujali Mudžahidé vlády nad Afghánistánem a vyhlásili zde Afghánský islámský stát. Období jejich vlády je charakterizováno násilnými praktikami a zpochybňováním práv žen. Přestože ženy

a dívky čelily v tomto období diskriminaci, nuceným sňatkům a násilí, nepřestávaly hledat příležitosti pro vzdělávání a pokračovaly v navštěvování škol.

Za podpory USA, Íránu, Saudské Arábie a Pákistánu porazil Talibán v roce 1996 vládu Mudžahidů a sám se následně ujal moci nad Afghánistánem. Talibán v této době zastával ortodoxní výklad islámu, a z tohoto důvodu provedl po svém nástupu k moci rozsáhlé změny v sociálním řádu. Jednalo se například o uzavření všech dívčích škol a následné transformace státních škol na islámské madrasy. Jedinou vzdělávací institucí, kterou Talibán ponechal otevřenou, byla Kábulská univerzita. To bylo z důvodu péče o ženské pacientky, o které mohly pečovat pouze ženy. Avšak po pěti letech vlády byl Talibán poražen Severní aliancí, která tak ukončila období charakterizované zákazem vzdělávání pro dívky, omezením práv žen a návratem k tradičním normám.

Naopak po svržení Talibánu v roce 2001 prošel Afghánistán v oblasti dívčího vzdělávání dramatickým pokrokem. Nová vláda zavedla řadu reforem, které vedly k významnému nárůstu studentek a ženských učitelek. To vše za finanční pomoci mezinárodního společenství. Byl vydán nový vzdělávací plán, který reflektoval liberální normy a islámské hodnoty, docházelo ke vzniku programů na podporu ženského vzdělávání, vznikaly ženské koleje a v některých školách bylo dokonce zavedeno smíšené vzdělávání. Avšak i přes veškerý pokrok, čelily dívky ve vzdělávání i nadále určitým bariérám. Patřila mezi ně nestabilní bezpečnostní situace, nedostatečná infrastruktura, chudoba a tradiční postoje k ženské roli, které ve společnosti stále přetrvávaly.

V roce 2021 dosáhl Talibán opět silné pozice v Afghánistánu. V této době ovládal nebo soutěžil téměř o polovinu země. Po stažení amerických jednotek v květnu roku 2021 Talibán rychle dobyl i hlavní město Kábul a svrhl demokratickou vládu. Těsně po svém nástupu k moci uzavřel Talibán všechny dívčí školy a zakázal tím jejich vzdělávání. Později oznámil jejich znovuotevření, avšak s výjimkou vzdělávání dívek nad 6. ročníků. Omezení vzdělávání a volného pohybu žen, které nemohly vycházet z domu bez svého mahrama, vedla k mezinárodní kritice a obavám o lidská práva žen a dívek v Afghánistánu.

Ve druhé části se zaměřuji na popis bariér, kterým dívky ve vzdělávání čelí. Obecně lze říci, že dívky v Afghánistánu čelí mnoha překážkám, a to jak mimo školní systém, tak i uvnitř něj. Tyto bariéry vedou k nízkým mírám gramotnosti a

časté nemožnosti získání nejen středního a vysokého, ale také základního vzdělání. Tím se prohlubuje chudoba a nerovnost v zemi.

V poslední kapitole jsem se věnovala stručnému popisu vybraných mezinárodních iniciativ, které v zemi působí. Konkrétně jsem si vybrala organizace UNESCO a UNICEF a neziskovou organizaci Save the Children. Tyto iniciativy se i přes složitou politickou situaci v zemi snaží zajišťovat přístup ke vzdělávání pro ženy a dívky. Jejich programy se nejvíce věnují výstavbě komunitně založených center, výcviku kvalifikovaných učitelů a poskytování školních pomůcek, jako jsou například batohy, psací potřeby, sešity a knihy.

Na závěr lze říci, že Afghánistán čelí složité a neustále se měnící situaci. Právě vzdělávání dívek hraje klíčovou roli v procesu rozvoje této země. Dívčí vzdělání není pouze lidským právem, ale také společenským nástrojem, který může posilovat a formovat národní identitu. Věřím, že i přes výzvy, kterým dnes dívky v Afghánistánu čelí, mohou dívky za pomoci mezinárodních iniciativ a podpory dosáhnout prostředí, kde bude moci každá dívka plně rozvinout svůj potenciál a přispět k budoucímu blahobytu země.

Reference

- Acks R., Baughman K., Diabo R., 2015. Advancing Girls' Education in Afghanistan: How past projects can inform future initiatives. Womanity Foundation. (p. 41). Převzato z: <https://docplayer.net/63424727-Advancing-girls-education-in-afghanistan.html>.
- Adib E. and McDevitt A., 2018. National Corruption Survey 2018 Afghans' Perceptions and Experiences Of Corruption. Převzato z: https://www.academia.edu/38004177/NATIONAL_CORRUPTION_SURVEY_2018_Afghans_Perceptions_and_Experiences_of_Corruption
- Akther J., 2020. Influence of UNESCO in the Development of Lifelong Learning. Open Journal of Social Sciences, 8. Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/339789104_Influence_of_UNESCO_in_the_Development_of_Lifelong_Learning
- Alamyar M., 2018. Education in Afghanistan: A Historical Review and Diagnosis. College and University, 93(2). Převzato z: <https://www.proquest.com/docview/2137429766?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Amiri R. and Jackson A., 2021. Taliban Attitudes and Policies Towards Education. Centre of the Study of Armed Groups. Working paper 601. Převzato z: https://odi.cdn.ngo/media/documents/taliban_attitudes_towards_education.pdf
- Asian Development Bank, 2023. Poverty Data: Afghanistan. Převzato z: <https://www.adb.org/where-we-work/afghanistan/poverty>
- Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(8). Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/364101946_Educational_opportunities_and_challenges_in_Afghanistan
- Achakzai N. K., 2022. Afghanistan During Taliban 2.0: Heading Towards Devastation. Siazga Research Journal, 1(2). Převzato z: <https://journals-uoli.com/index.php/SRJ/article/view/9/8>.
- Bakhshi P., 2020. Unpacking Inclusion in Education: Lessons from Afghanistan for Achieving SDG4. UNESCO: Global Education Monitoring Report. Převzato z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373690/PDF/373690eng.pdf.multi>

- Bamik H., 2018. Afghanistan's Cultural Norms and Girls' Education: Access and Challenges. *International Journal for Inovative Research in Multidisciplinary Field* 4(11). Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/329377137_Afghanistan%27s_Cultural_Norms_and_Girls%27_Education_Access_and_Challenges
- Barr H., 2017. Losing the War for Girls' Education in Afghanistan. *Human Rights Watch*. Převzato z: <https://www.hrw.org/video-photos/interactive/2017/10/17/war-girls-education>
- Barr H., 2021. Killing Schoolings in Afghanistan: Attackers Target Girls Leaving Kabul High School. *Human Rights Watch*. Převzato z: <https://www.hrw.org/news/2021/05/10/killing-schoolgirls-afghanistan>
- Barr H. and Fetrat S., 2023. Women's Rights Activists Under Attack In Afghanistan. *Human Rights Watch*. Převzato z: <https://www.hrw.org/news/2023/11/30/womens-rights-activists-under-attack-afghanistan>
- Benjamin H., 1950. Personal Report form the Inesco: Mission to Afghanistan. *The Phi Delta Kappan*, 31(9), 442–445. Převzato z: <https://www.jstor.org/stable/20331976?seq=4>
- Britannica, 2024. "Amanullah Khan". *Encyclopedia Britannica*. Převzato z: <https://www.britannica.com/biography/Amanullah-Khan>
- Capp C., 2023. Women This Week: Taliban Bans Female NGO Workers. *Council on Foreign Relations*. Převzato z: <https://www.cfr.org/blog/women-week-taliban-bans-female-ngo-workers>
- Centre for Information Resilience, 2023. Afghanistan's madrasa system under the Taliban. Převzato z: <https://www.info-res.org/post/afghanistan-s-madrasa-system-under-the-taliban>
- Choudhury N., 2017. The localised madrasas of Afghanistan: their political and governance entanglements. *Religion, State and Society*, 45(2). Převzato z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09637494.2017.1311512>
- Clayton T., 2021. Taliban Government in Afghanistan: Background and Issues for Congress. *Congressional Research Service*. Převzato z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46955>
- Coulson N. J. and Shamsy A. E., 2024. "Sharia". *Encyclopedia Britannica*. Převzato z: <https://www.britannica.com/topic/Shariah>

- EASO, 2020. Afghanistan Key socio-economic indicators Focus on Kabul City, Mazar-e Sharif and Herat City. Převzato z: https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2020_08_EASO_COI_Report_Afghanistan_Key_Socio_Economic_Indicators_Forcus_Kabul_Citry_Mazar_Sharif_Herat_City.pdf
- Farr G., 2022a. What Happend to the Northern Alliance in Afghanistan. E-International Relations. Převzato z: <https://www.e-ir.info/2022/07/08/what-happened-to-the-northern-alliance-in-afghanistan/>
- Farr G., 2022b. Female Education in Afghanistan After the Return of the Taliban. E-International Relations. Převzato z: <https://www.e-ir.info/2022/04/23/female-education-in-afghanistan-after-the-return-of-the-taliban/>
- Fetrat S., 2023. One Year On, the Taliban Still Attacking Girls' Right to Education. Human Rights Watch. Převzato z: <https://www.hrw.org/news/2023/03/24/one-year-taliban-still-attacking-girls-right-education>
- Giustozzi A., 2010. The Taliban Beyond the Pashtuns. The Centre for International Governance Innovation, 5. Převzato z: https://www.cigionline.org/sites/default/files/afghanistan_paper_5.pdf
- Harmer A., Stoddard A., DiDomenico V., 2011. Aiding education in conflict: The role of international education providers operating in Afghanistan and Pakistan. Prospects 41. Převzato z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11125-011-9187-5#citeas>
- Hayward F. M., Babury M. O., 2015. The Struggle To Rebuild and Transform Higher Education in Afghanistan. International Higher Education 81. Převzato z: <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/8737/7862>
- Hotak N. and Kaneko S., 2021. Fiscal illusion of the stated preferences of government officials regarding interministerial policy packages: A case study on child labor in Afghanistan. Economic Analysis and Policy, 73. Převzato z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0313592621001697>
- Human Rights Watch, 2017. „I won't be a doctor and one day you will be sick“, Girl's access to education in Afghanistan. Převzato z: https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/afghanistan1017_web.pdf

Human rights Watch, 2022. Four Ways to Support Girls' Access to Education in Afghanistan: Lessons for donors from Afghan students, teachers, and principals. Převzato z: <https://www.hrw.org/news/2022/03/20/four-ways-support-girls-access-education-afghanistan>

Human Rights Watch, 2023. "Schools are Failing Boys Too". The Taliban's Impact on Boys' Education in Afghanistan. Převzato z: <https://www.hrw.org/report/2023/12/06/schools-are-failing-boys-too/talibans-impact-boys-education-afghanistan>.

ILO, 2018. Training Manual on Child Labor in Afghanistan. Převzato z: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipecc/documents/instructionalmaterial/wcms_667934.pdf

ILO, 2022. Brief ILO: Employment prospects in Afghanistan: A rapid impact assessment. Převzato z: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/briefingnote/wcms_834525.pdf

Institute of War and Peace Reporting, 2008. Kandahar Schools Empty After Acid Attack on Girls. Převzato z: <https://webarchive.archive.unhcr.org/20230605085919/https://www.refworld.org/docid/494fa57f1a.html>

Jamal A., 2016. Why He Won't Send His Daughter to School – Barriers to Girls' Education in Northwest Pakistan: A Qualitative Delphi Study of Pashtun Men. Sage Open, 6(3). Převzato z:

<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2158244016663798>

Jackson A., 2022. The Ban on Older Girls' Education: Taleban Conservatives Ascendant and a Leadership in Disarray. Afghanistan Analysis Network. Převzato z: <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/the-ban-on-older-girls-education-taleban-conservatives-ascendant-and-a-leadership-in-disarray/>

Kacprowska K., 2020. Education Levels and Access to Education on a Global Scale. Intercathedra, 3(44). Převzato z: [https://www1.up.poznan.pl/intercathedra/files/Kacprowska\[1\].pdf](https://www1.up.poznan.pl/intercathedra/files/Kacprowska[1].pdf)

Khan A. B., 2020. Socio-economic barriers to children's education in Afghanistan. Journal of Business and Management Revolution, 1(1). Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/341979348_Socio-economic_barriers_to_children's_education_in_Afghanistan

- Kayen H. S., 2023. The Impact of Child Labor on Children's Development: A Case Study of Afghanistan. JURNAL BHINEKA TUNGGAL IK, 10(2). Převezato z: https://www.researchgate.net/publication/375998821_THE_IMPACT_OF_CHILD_LABOR_ON_CHILDREN'S_DEVELOPMENT_A_CASE_STUDY_OF_AFGHANISTAN
- Kissane C., 2012. The Way Forward for Girls' Education in Afghanistan. Journal of International Women's Studies, 13(4). Převezato z: <https://www.proquest.com/docview/1041250795?accountid=16730&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Lyons E., 2023. Household and student survey-based evidence on girls secondary education in Afghanistan. Social Sciences & Humanities Open, 8(1). Převezato z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291123001389>
- Maghadam M. V., 2002. Women's Studies International Forum, 25(1). Převezato z: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277539502002248?casa_token=qN6zGO3tTTAAAAAA:kv3AigXG9zmL7700kcFTABAg6tX_wUxOPfWslTI5PrRJx0Xw8vYp9811Te4f9vJQXG1zCMpEr3g
- Mazhar M. S. and Goraya N. S., 2020. Afghan Women Education: Bottlenecks and Future. A Research Journal of South Asian Studies, 35(1). Převezato z: <https://eds.p.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=6929d39a-6dc3-4375-966e-ebbd382556f5%40redis>
- Ministry of Education, 2003. The Curriculum Framework for Primary and Secondary Education Afghanistan. Academia.edu. Převezato z: https://www.academia.edu/2914344/The_Curriculum_Framework_for_Primary_and_Secondary_Education_Afghanistan
- Ministry of Education, 2007. National Educational Strategic Plan for Afghanistan 1385–1389. Planipolis. Převezato z: <https://planipolis.iiep.unesco.org/en/2007/national-education-strategic-plan-afghanistan-1385-1389-2007-2011-3718>
- Ministry of Education, 2021. MoE English Annual Progress Report 1399/2020. Převezato z: <https://moe.gov.af/sites/default/files/2021-04/MoE%20ENGLISH%20Annual%20Progress%20Report1399-2020.pdf>

- Munsch H., Saba D., Basiri S., Taksdal M., Grey S., Ellert R., 2005. Afghanistan: Findings on Education, Environment, Gender, Health, Livelihood and Water and Sanitation. CMI Chr. Michelsen Institute. Přejato z: <https://www.cmi.no/publications/file/2125-afghanistan-findings-on-education-environment.pdf>
- Naqawi G. H., 2022. Women's Education in Afghanistan: Opportunities and Challenges. Přejato z: https://www.researchgate.net/publication/365614968_WOMEN%27S_EDUCATION_IN_AFGHANISTAN_OPPORTUNITIES_AND_CHALLENGES
- Naqawi G. H. and Rajath D. V., 2022. Educational opportunities and challenges in Afghanistan. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(8). Přejato z: https://www.researchgate.net/publication/364101946_Educational_opportunities_and_challenges_in_Afghanistan
- Negan N., 2022. 6. The Rise and Fall of Women's Rights in Afghanistan. London: LSE Press. Přejato z: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/59828/9781909890985.pdf?sequence=1#page=126>
- Nemat O. A., 2011. Afghan Women at the Crossroads: Agents of Peace – or Its Victims? The Century Foundation. Přejato z: https://www.peacewomen.org/assets/file/Resources/NGO/hr_afghanwomenatthecrossroads_march2011.pdf
- Noori, 2017. Issues Causing Girls Dropout from Schools in Afghanistan. International Journal for Innovative Research in Multidisciplinary Field, 3(9). Přejato z: https://www.researchgate.net/publication/324780180_Issues_Causing_Girls_Dropout_from_Schools_in_Afghanistan
- O'Kane, 2007. Supporting the Development of Children's Groups and Networks in Afghanistan: Reflections on Practice and Possibilities. Children, Youth and Environments, 17(1). Přejato z: <https://www.jstor.org/stable/10.7721/chilyoutenvi.17.1.0222?seq=4>

Ono Y., Chikamori K., Kita M., 2007. Supporting Teachers to Educate Marginalized Children: Teachers and Teacher Education in Afghanistan. *Journal of International Cooperation in Education*, 10(1). Převezato z: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/95505582/JICE_10-1_71.pdf?1670629695=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DSupporting_teachers_to_educate_marginali.pdf&Expires=1712066206&Signature=TK4tqIXKA4gj3z7oUEPtR6H7M3onbrGSLr1pn3aX7GKpUWGx47Hz9DKPT7JAWWh-QNkwzQyrrn~CQVmQgcVtcYOvkdMbRMMeb0qBnrO66z3PaKxEawPBuld19Dvldw1pI~iHIjPWOFrQcLRUAp6Tt~cLDlpLKCBLtADH8lkRHXz0x~qEp~3H9d2qiPFa9L20ZrHVLw67xNRp56A9lsTo893TzCer4rrP3UET3pbK614iGRJWRSH93D1Fgg9Rj-oH-QJJ4elJsVhoufWw8VdMULIISgoUSUcMe7QTCrgK254HD-b1GmF36B80-eKdMW7LNLlodyyolQYx~8Uo~BvQ_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

Oxford Learner's Dictionaries, 2024. Madrasa. Oxford University Press. Převezato z:

https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/madrasa

Page K., 2023. Gender Equality. Fighting for Girls' Education in Afghanistan. UNICEF USA. Převezato z: <https://www.unicefusa.org/stories/fighting-girls-education-afghanistan>

Rashid, A., 1999. The Taliban: Exporting Extremism. *Foreign Affairs*, 78(6), 22–35. Převezato z: <https://www.jstor.org/stable/20049530?seq=4>

Raza A., Ghulam F., Dur N., 2023. Community Learning Centres in Afghanistan and Mongolia: A Document Review. *Journal of Development and Social Sciences*, 4(3). Převezato z:

https://www.researchgate.net/publication/374423425_Community_Learning_Centres_in_Afghanistan_and_Mongolia_A_Document_Review

Reliefweb, 2023. UNICEF welcomes new EU financing for education and learning for more than 200,000 primary school children in Afghanistan. Převezato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/unicef-welcomes-new-eu-financing-education-and-learning-more-200000-primary-school-children-afghanistan>

Richter F., 2023. Closing the Literacy Gender Gap. Statista. Převzato z: <https://www.statista.com/chart/30787/global-adult-literacy-rates/>

Salim A and Khan R., 2020. US-Taliban Peace Agreement: Study of Economic and Strategic Implications for Pakistan. Liberal Arts and Social Sciences International Journal, 3(2). Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/351421683_US-Taliban_Peace_Agreement_A_Study_of_Economic_and_Strategic_Implications_f_or_Pakistan

Save the Children, 2007. Save the Children appeals to Congress to help the millions of children out of school in war-torn countries. Převzato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/save-children-appeals-congress-help-millions-children-out-school-war-torn>

Save the Childre, 2022a. 9 facts about Save the Children's work in Afghanistan. Reliefweb. Převzato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/9-facts-about-save-childrens-work-afghanistan>

Save the Children, 2022b. Press release: A Ban on Female Workers in Afghanistan Will Cost Lives, Warn Leading Aid Groups. Převzato z: <https://www.savethechildren.net/news/press-release-ban-female-aid-workers-afghanistan-will-cost-lives-warn-leading-aid-groups>

Save the Children, 2023a. Afghanistan: Eighteen Months after Ban, Classroom Doors Must Open for Secondary School Girls. Převzato z: <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2023-press-releases/afghanistan-classroom-doors-must-open-for-secondary-school-girls>

Save the Children 2023b. Love of learning runs in the family. Převzato z: <https://www.savethechildren.org.au/our-stories/love-of-learning-runs-in-the-family>

Save the Children, 2023c. Save the Children Resumes some Activities with Female Staff in Afghanistan. Převzato z: <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2023-press-releases/female-staff-resumes-some-activities-afghanistan>

Save the Children, 2024a. Afghanistan. Převzato z: <https://afghanistan.savethechildren.net>

Save the Children, 2024b. Afghanistan: Education. Převzato z: <https://old-afghanistan.savethechildren.net/what-we-do/education>

- Sarwari A. Q. and Adnan H. M., 2023. Analysis of discourses in the Islamic World about the ban upon women's education by the Taliban in Afghanistan. *Issues in Educational Research*, 33(3). Převezato z: <http://www.iier.org.au/iier33/qahar-sarwari.pdf>
- SIDA, 2023. Sida's Work in Afghanistan. Převezato z: <https://www.sida.se/en/sidas-international-work/countries-and-regions/afghanistan>
- SIGAR, 2022. Why the Afghan Government Collapsed. Převezato z: <https://www.sigar.mil/pdf/evaluations/SIGAR-23-05-IP.pdf>
- Shayan Z., 2015. Gender Inequality in Education in Afghanistan: Access and Barriers. *Open Journal of Philosophy*, 5(5). Převezato z: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=55902>
- Shurke A. and Schmeidl S., 2023. Working with the Taliban: from the first to the second Emirate. *Central Asian Survey*, 42(3). Převezato z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02634937.2023.2228346?scroll=top&needAccess=true>
- Skovdal M, Emmott S., Maranto R, 2014. The need for schools in Afghanistan to be declared as zones of peace and neutrality: NGOs and communities can work together to promote humane schools. *Child Abuse & Neglect*, 38 (2). Převezato z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213414000192>
- Strand A. and Suhrke A., 2021. Quiet Engagement With the Taliban. *Survival*, 63(5). Převezato z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00396338.2021.1982196?needAccess=true>
- Tareen H., Muhammadi A., 2021. Factors limiting Afghan and Pakistani Girls Access and Participation in Education. *Open Access Library Journal*, 8. Převezato z: https://www.academia.edu/49268447/Factors_Limiting_Afghan_and_Pakistani_Girls_Access_and_Participation_in_Education
- The White House, 2023. U.S. Withdrawal from Afghanistan. Převezato z: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2023/04/US-Withdrawal-from-Afghanistan.pdf>
- The World Bank, 2022. Population, female (% of total population) – Afghanistan. Převezato z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS?locations=AF>

The World bank, 2023a. Gender data portal, Afghanistan. Převezto z: <https://genderdata.worldbank.org/countries/afghanistan/>

The World Bank, 2023b. Literacy rate, adult female (% of females ages 15 and above) – Afghanistan. Převezto z: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.FE.ZS?locations=AF>

The World Bank, 2023c. School enrollment, primary, female (% gross) – Afghanistan. Převezto z: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.ENRR.FE?locations=AF>

The World Bank, 2023d. School enrollment, secondary, female (% gross) – Afghanistan. Převezto z: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.ENRR.FE?locations=AF>

Trani J. F., Bakhshi P., Nandipati A., 2012. Delivering‘ education; maintaining inequality. The case of children with disabilities in Afghanistan. Cambridge Journal of Education. Vol. 42(3), p345-365. Převezto z: <https://eds.p.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=16&sid=612ccdec-c10e-47f1-9d9f-f5d08d49080d%40redis&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHNoaWlmbGFuZz1jeyZzaXRIPWVkey1saXZlJnNjb3BIPXNpdGU%3d#AN=79722784&db=asn>

Transparency International, 2022. Corruption Perceptions Index: Afghanistan. Převezto z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

UNAMA, 2021a. Civilian Casualties Set to Hit Unprecedented Highs in 2021 Unless Urgent Action to Stem Violence. Kabul: United Nations Assistance Mission in Afghanistan. Převezto z: <HTTPS://UNAMA.UNMISSIONS.ORG/CIVILIAN-CASUALTIES-SET-HIT-UNPRECEDENTED-HIGHS-2021-UNLESS-URGENT-ACTION-STEM-VIOLENCE---UN-REPORT>

UNAMA, 2021b. Afghanistan: Protection of Civilians in Armed Conflict. Annual report 2020. Kabul: United Nations Assistance Mission in Afghanistan Převezto z: HTTPS://UNAMA.UNMISSIONS.ORG/SITES/DEFAULT/FILES/EXECUTIVE_SUMMARY_AFGHANISTAN_PROTECTION_OF_CIVILIANS_ANNUAL_REPORT_2020_ENG_0.PDF

UNESCO, 2021a. The Right to Education: What’s at stage in Afghanistan? A 20year review. Převezto z: https://en.unesco.org/sites/default/files/afghanistan_v11.pdf

UNESCO, 2021b. Afghanistan – UNESCO highlights key challenges for Education, Science and Culture in the country. Reliefweb. Převzato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-unesco-highlights-key-challenges-education-science-and-culture>

UNESCO, 2023a. How UNESCO is supporting Afghan girls and women with literacy classes. Reliefweb. Převzato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/how-unesco-supporting-afghan-girls-and-women-literacy-classes>

UNESCO, 2023b. Let Girls and Women in Afghanistan Learn! Převzato z: https://www.unesco.org/en/articles/let-girls-and-women-afghanistan-learn?TSPD_101_R0=080713870fab2000a6476f3aeaa5b896c1d4e0020dc7aaabdc5b0c4adc07fd5265fcf55fa3617a30809fde595143000755e95ceaea726188c0eb96df155296549e1235be7bbd9d44c30a6933361a375c4800af11b3329f0cf7480ebd35583ae.

UNESCO, 2023c. Education in Afghanistan. Kabul Office. Převzato z: <https://www.unesco.org/en/fieldoffice/kabul/expertise/education>

UNESCO, 2024. UNESCO Kabul. Kabul Office. Převzato z: <https://www.unesco.org/en/fieldoffice/kabul>

UNICEF, 2002. Afghanistan's schools Triumphantly open, UNICEF calls it 'reminder to all of us'. Reliefweb. Převzato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistans-schools-triumphantly-open-unicef-calls-it-reminder-all-us>

UNICEF, 2022. Let Us Learn: Making Education Work for the Most Vulnerable in Afghanistan, Bangladesh, Liberia, Madagascar, and Nepal: Executive Summary. Převzato z: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Let-Us-Learn_Making-Education-Work-for-the-Most-Vulnerable-in-Afghanistan-Bangladesh-Liberia-Madagascar-and-Nepal_executive-summary.pdf

UNICEF, 2023a. Japan provides US\$25 million to improve infrastructure in 165 schools in Afghanistan. Převzato z: <https://www.unicef.org/afghanistan/press-releases/japan-provides-us25-million-improve-infrastructure-165-schools-afghanistan>

UNICEF, 2023b. A profile of Child Marriage in South Asia. Převzato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/profile-child-marriage-south-asia>

UNICEF, 2023c. UNICEF welcomes new EU financing for education and learning for more than 200,000 primary school children in Afghanistan. Reliefweb. Převzato z: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/unicef-welcomes-new-eu-financing-education-and-learning-more-200000-primary-school-children-afghanistan>

UNICEF, 2023d. Afghanistan Humanitarian Situation Report 1–30 November 2023. Převzato z: <https://www.unicef.org/media/150606/file/Afghanistan-Humanitarian-SitRep-November-2023.pdf>

UNICEF, 2024a. Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations. Převzato z: <https://www.unicef.org/auditandinvestigation/media/1421/file/Convention%20on%20UN%20Privileges%20and%20Immunities.pdf>

UNICEF, 2024b. About us. UNICEF in Afghanistan. Převzato z: <https://www.unicef.org/afghanistan/about-us>

UNICEF, 2024c. Education: providing quality education for all. UNICEF Afghanistan. Převzato z: <https://www.unicef.org/afghanistan/education>

UNICEF, 2024d. Learning to read, daring to dream. UNICEF Afghanistan. Převzato z: <https://www.unicef.org/afghanistan/stories/learning-read-daring-dream>

UNICEF, 2024e. Our Mandate. Převzato z: <https://www.unicef.org/afghanistan/our-mandate>

U.S. Department of Labor, 2023. Findings on the Worst Forms of Child Labor – Afghanistan. Převzato z: <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/afghanistan>

U.S. Department of State, 2020. U.S.-Afghanistan Joint Declaration převzato z: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/02.29.20-US-Afghanistan-Joint-Declaration.pdf>

U.S. Department of State, 2023. 2022 Report on International Religious Freedom: Afghanistan. Převzato z: <https://www.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/afghanistan/>

Utsumi Y., 2022. Armed conflict, education access, and community resilience: Evidence from the Afghanistan NRVA Survex 2005 and 2007. International Journal of Educational Development 88. Převzato z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738059321001656>

- Utsumi Y. and Otchia S. Ch., 2023. Building Human Capital in Conflict-affected Countries Evidence from a Large-Scale Adult Literacy Program in Afghanistan. *Forum of International Development Studies*, 54(7). Převzato z: <https://nagoya.repo.nii.ac.jp/records/2007157>
- UN Women, 2021. Gender Alert I: Women's Rights in Afghanistan: Where Are We Now. Převzato z: https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ESEA/Docs/Publications/2021/12/Gender%20Alert_Final%20Design.pdf
- Whitsel C. H. and Mehran W., 2010. School, work and community-level differences in Afghanistan and Tajikistan: Divergence in secondary school enrolment of youth. *Central Asia Survey*, 29(4). Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/241711373_School_work_and_community-level_differences_in_Afghanistan_and_Tajikistan_Divergence_in_secondary_school_enrolment_of_youth
- Yazdani H., 2020. History of Formal Education and Influence of Politics in Afghanistan. *Journal of Peace Education and Social Justice*, 14(2). Převzato z: <https://openjournals.utoledo.edu/index.php/infactispax/article/view/984/589>
- Younus A., 2023. The Failure of Liberal Interventionalism: Deconstructing Afghan Identity Discourses of "Modern" and "Tradition. *Politics of Governance*, 12. Převzato z: <https://www.proquest.com/docview/2937899035/7C50B20126204530PQ/1?accountid=16730&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Yousaf F., 2022. Bringing Afghan Women to the Table: How to Negotiate with the Taliban. *GIGA Focus*, 2. Převzato z: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/80952/ssoar-2022-yousaf-Bringing_Afghan_Women_to_the.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2022-yousaf-Bringing_Afghan_Women_to_the.pdf
- Zafar Shayan, 2015. Gender Inequality in Education in Afghanistan: Access and Barriers. *Open Journal of Philosophy*, 2015, 05(05), 277-284. Převzato z: https://www.researchgate.net/publication/276167701_Gender_Inequality_in_Education_in_Afghanistan_Access_and_Barriers.

Obrázky:

Mappr, 2024. Afghanistan Provinces Map. Převzato z:

<https://www.mappr.co/counties/afghanistan-provinces-map/>